

231156

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Hung. h.

3344. 2

86. füzet.

TÖRTÉNELMI KÖNYVTÁR

Cortez Hernandó,

Mexico meghódítója

DIÁZ BERNAL UTÁN

ELMESÉLI

GYHL MÓZES

Budapest,
FRANKLIN-TÁRSULAT.

Ára 40 kr.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

A. M. N. MUSEUM
KÖNYV-
TÁRA

Országos Széchényi Könyvtár

MUSEUM

1851

ATLANTIS ÖRSZÖGÖZ K. ARISTOTELIOM

MONTECUZUMA, MEXICO UTOLSÓ KIRÁLYA.

CORTEZ HERNANDÓ, MEXICO MEGHÓDÍTÓJA.

DIAZ BERNAL UTÁN

ELMESELI

GAAL MÓZES.

BUDAPEST.

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1899.

Országos Széchenyi Könyvtár

231156

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA
I. Nyomt. Növedéknapló
189 9. évf. 1107. sz.

ELSŐ FEJEZET.

Ki legyen a vezér?

Velasquez Diego, a cubai spanyol helytartó 1518-ban tíz hajót szereltetett fel, hogy felfedező útra küldje az ismeretlen új világban, melyet Spanyolország kimeríthetetlen kincsés bányának tekintett. Mindenfelől csodahírek szállingóztak, s a spanyolok felizgatott képzelete e híreket még inkább kiszinezte.

A san-jagói kikötőben horgonyoztak a hajók, bizony kinos-keservesen lehetett azokat előteremteni, de elvégre készen állottak. A helytartó annyi élelmiszert hordatott össze, a mennyi Havannaig eltart, ott majd a vállalat vezetője gondoskodik újabb készletről.

Csakhogy ki legyen a vezér? Ezen töprengett a helytartó. Hű és megbízható, bátor és vállalkozó szellemű emberre volt szüksége, a ki szembeszáll az akadályokkal, s becsületességében állhatatos lesz akkor is, ha a felfede-

zett ország tömérdek kincséről be kell majd számolnia.

A helytartóhoz egy délelőtt belépett a titkára, Duero Andrea, s így szólott:

— Kegyelmes uram, megtaláltam azt az embert, a ki éppen neked való, soha jobb kézre nem bizhatnád a fontos tiszttet. Bátor, sőt ha kell vakmerő, ércz az akarata, arany a jelleme: igazi kasztiliai vér csörgedez ereiben, s dicsőséget hoz a spanyol névre.

— Ki az, a kit oly szertelen hévvel magasztalsz? — kérdé kíváncsian Velasquez.

— Ismered te is, bár se vagyona, se nagy hire nincsen még, de őt egyszer látni elég ahhoz, hogy soha el ne feledjük. Cortezről beszélék.

— Cortez? Az, a kinek az indián commendója van?

— Az, Cortez Hernando.

— Hiszen az csak a mult hónapon házasodott meg. Ott hagyná családját bizonytalan végű kalandok miatt?

— A dicsőség kívánatos dolog minden halandó emberre nézve, kegyelmes uram, s az olyan emberek, mint Cortez, szeretik a dicsőséget. Ha úgy ismernéd őt, mint én és Lores Amador, a pénztárnok ismeri, egy perczig

sem gondolkoznál, hanem rögtön kineveznéd őt a kis hajóhad vezérévé.

Velasquez kényelmes ember volt, nem kérdezte, kutatta, hogy minő érdeke lehet a titkáranak abban, hogy éppen Cortez legyen a vezér. A sok dicséret, melyekkel Cortez hívei elhalmozták, őt egészen elragadta, s titkon megbizta embereit, hogy beszéljék meg a dolgot Cortezzel, s állítsák ki a kinevezésről szóló okmányt.

Velasquez nem tudta, hogy az ő két hű embere már előbb is értekezett Cortezzel, sőt fontos megállapodásra jutottak vele, mert Cortez nagyon szeretett volna a felfedezésre induló hajók vezére lenni.

Az ifjú spanyol nemes nagyra termett, vágyak izgatták, melyeknek ellenállani nem tudott. A kincs nem vonzotta olyan mértéktelenül, hogy kapzsinak lehetne tartani, de annál inkább sovárgott hatalomra. Óriási akaraterő és tevékenység volt benne; érezte, hogy egész országnak tudna parancsolni, s terjesztené az új világ vad lakosai között Krisztus szelid vallását.

Mikor először találkozott a helytartó embe-reivel, titkon így szólott hozzájuk:

— A vállalat, melyet Velasquez indít, ha

hozzá értő ember kezébe kerül, tömérdek kincset gyümölcsöz, de abból ti nem láttok majd egy piasztert sem, pedig az arany megnyitja az utat minden méltóságához . . . Nos, járjatok a kezemre, szóljatok a javamra a helytartónál, s én irásban kötelezem magam, hogy három részre osztom a zsákmányt, s megosztozunk testvériesen.

Mondom, erről Velasqueznek fogalma sem volt, mert ha tudja, aligha írja alá a kinevezésről szóló okmányt, aligha fogadja olyan kegyesen Cortezt, aligha mondja, hogy megbízik benne teljesen.

És kihirdették városszerte, kihirdették a kikötőben a hajók népsége között, hogy a felfedező útra induló hajóknak, az egész vállalatnak Cortez Hernando lesz a vezére.

Bezzeg nem volt ujjongás, mert Cortezt ugyancsak kevesen ismerték a tengerészek és katonák között. Annál inkább örültek azok, a kik az új vezért személyesen ismerték. No meg voltak olyanok is elég számosan, a kik a helytartót gyűlölték, s bárkit is szívesen követtek volna a bizonytalan útra, mint Velasquez Diegót.

Cortez megalégedetten tette zsebre az okmányt, s nyomban megkezdette bámulatos

erélylyel és ügyességgel az expedíció szervezését.

Talán e pillanatban maga sem tudta, hogy a vállalatnak minő óriási következményei lesznek, s hogy a dicsőség milyen keserű csalódással szokott néha járni.

MÁSODIK FEJEZET.

Cortez elindul.

Az egyszerű spanyol nemesből lobogó tolas, ékes ruhájú, büszke tekintetű vezér lett. Pénzzé tette minden vagyonát, leendő szép reményei fejében sok pénzt szerzett kölcsön, s a hajókat nem csak élelmi, hanem hadviselésre való eszközökkel is bőven felszerelte.

Elegendő lőport, fegyvert, íjjakat, kisebb ágyúkat, lovakat vásárolt. A ló roppant drága volt, de Cortez nem sajnálta érte a pénzt, mert tudta, hogy az indiánusokkal vívott harcokban a puskának aligha volt nagyobb jelentősége, mint a lovaknak. A lovas katonák olybá tündek fel a benszülöttek szemében, mintha négy lábú csodaszörnyek lennének, s volt már eset reá, hogy néhány spanyol lovas száz meg száz indiánust szalasztott meg.

A felfedező expedíció hire hamar elterjedt, s a san-jagói kikötőbe minduntalan érkeztek

a környékből spanyolok, a kiket szintén kalandvágy sarkalt, a kiknek minden vagyonuk az a szál kard volt, a mely bal czombjukat verte.

Cortez szerbe-számba vette őket. Nem igen válogatta meg, hogy minő multjok volt az önként jelentkezőknek, mert minél többen jönnek, annál nagyobb erő áll majd rendelkezésére, arról pedig fog gondoskodni, hogy ha egyszer a császár zászlajára felesküdtek, össze tartsa őket.

A keresztén pedig a spanyol király czimere és a keresztjele volt. Ó ez a *kereszt* nagyon fontos volt az amerikai spanyol háborukban! A spanyolok vallásos rajongása éppen olyan nagy mértékben szerepel itt, mint a spanyolok kapzsisága.

Cortez is hirdettette, hogy a *kereszt* jelében a kereszténység diadaláért fog küzdeni, s az, a ki a keresztfán szenvedett, meg fogja segíteni a spanyolokat; ámde harsány szavú hirnökei azt is elmondották, hogy Cortez szívesen látja hajóin mindazokat, a kik a felfedezendő országokban gyarmatokat akarnak alapítani; osztolni fog velök a kincsekben: az aranyban és drágakövekben, s terjedelmes földbirtokkal jutalmazza meg őket.

Kecsegtető ígéret volt ez, akadtak is igen sokan, a kik sovány ültetvényeiket hamarosan eladták, s busásabb nyereség reményében Cortezhez csatlakoztak.

A san-jagói kikötő mind jobban élénkült. Élénk sürgés-forgás volt ott, nagy készülődés volt az útra. A katonák egy része morgott, s ha Cortez nevét említette valaki, a vállukat vonogatták, de ha a kemény, szigorú Cortez maga jelent meg, s csengő hangon, ritka határozottsággal osztotta ki a parancsokat, elnémult minden morgás, nyoma sem volt az elégedetlenségnek.

Volt valami ennek az embernek az arczában, a mi embereit elnémította: a szemében tűz, az arczában határozottság, a szívében lelkesedés, szavában erő és hév. Meglátszott, hogy nagy dolgokra született.

Elérkezett az indulás ideje.

Cortez még egyszer szemlét tartott a hajókon. A hajófenék tele volt élelmiszerrel, volt bor is, de nem sok, ládába rakva azok a haszontalan, csekély értékű csecsebecsék, a melyekkel az európaiak az indiánusokat szokták megajándékozni: színes üveg-gyöngyök, villogók és tarkák, holmi jelentéktelen, de mutatós iparczikkék, festett képek, olcsó fajta sző-

vetek. Volt elegendő támadó és védő fegyver, lőpor, kard, lándzsa.

Cortez a helytartónál.

Cortez meg volt elégedve, s így szólott a tisztelkedhez :

— Most pedig jérünk a helytartóhoz, s vegyünk tőle búcsút, mert még ma elindulunk

Trinidadba. Ott is lesz egy és más bevásárolni valónk, a mit San-Jagóban nem kaphattunk.

A helytartó megölelte Cortezt, de ebben az ölelésben nem volt semmi bensőség, semmi melegség, meg is csókolta, de csak merő szokásból. Ekkor már Velasquez szörnyen megbánta, hogy Cortezt nevezte ki vezérnek.

— Ne feledje el, hogy mint Károly császár alattvalója, s az én megbizottam indul el. Kívánom, hogy úgy is térjen vissza, s a spanyol név dicsősége csorbát ne szenvedjen — mondá a helytartó hidegen, méltósággal.

Cortez felelé:

— Károly császár, a dicsőséges spanyol uralkodó alattvalójának fogom magamat vallani, s a hol csak módját ejthetem, hirdetni és hirdettetni fogom az emberszeretet vallását. Az itthon maradók se feledjék el soha, hogy az ilyen vállalat nem csak dicsőséggel, hanem nagy veszélylyel is szokott járni. Bennem Károly császár helytartója nem fog csalódni.

Velasquezt ezek az önérzetes szavak korántsem nyugtatták meg, de hát egyelőre nem tehetett egyebet, mint bizalmat mutatott Cortez iránt, s úgy indította útnak.

A tíz hajó a san-jagói kikötőből duzzadó vitorlákkal vágott neki a tengernek. Az első hajó orránál állott lobogó tollas kalapjával Cortez Hernandó; intett a tengerpartján nyüzsgő és kendőt lobogtató tömegnek és úgy érezte, mintha a szíve lázasan dobogna a dicsőség gondolatától-e, mely igézetes képét festette a reménynek, vagy a fájdalomtól, mely e pillanatban erőt vett rajta . . . hiszen ifjú hitvese is ott volt a tőle búcsút vevők között?

HARMADIK FEJEZET.

Cortez Trinidadban és Havannában.

A spanyol hajók szelték az amerikai tenger hullámait. A katonák koczkáztak a hajó fedélzetén, s találgatták, hogy vajjon hány font arany jut majd fejenként mindnyájuknak a közös zsákmányból.

A tíz hajón mindössze háromszáz katona volt, azon kívül számos tengerész, a többiek az önkéntes csatlakozók valának, a kik nagyobb és termékenyebb gyarmatok alapításáról álmodtak.

Cortez ennyi emberrel indult el, de Trinidadban és Havannában újabb harcosokat szándékozott toborzani, mintha előre sejtette volna, hogy nagyobb haderőre lesz szüksége, mert a benszülöttek nem adják ám könnyűszerrel át az országukat.

Mihelyt Trinidad szigetéhez érkeztek, horgonyt vettetett mind a tíz hajóval, s partra

szállott. Nemcsak a város lakói, hanem a környéken lakók is tudták már, hogy hova készül a kis hajóhad. Egész rakás ember sietett Cortezhez, s készségesen csatlakozott az expedícióhoz.

A vezér nagyon szívesen fogadta a jelentkezőket, sőt városszerte hirdettette, hogy még többnek is volna helye a hajókon. Drága pénzen szerzett egy új hajót, s azt is megtöltötte katonával.

Több lévén az ember, újabb élelmi szerekről is kellett gondoskodnia. Cortez mindent maga intézett el, mert csodálatos ügyessége volt az efféle dolgokban is. Nagy ügygyelbajjal tizenhat lovat szedett össze, s merthogy a pénzből már kifogyott, letépte ékes vezéri ruhájáról az arany-rojtokat, s avval fizette meg a maga lovát.

Hova-tovább még azoknak a katonáknak is be kellett látniok Cortez kiválóságát, a kik elejétől fogva Velasquezhez szítottak, s a jövevény Corteztől idegenkedtek. Csak az egyik tiszt, Porcallo Vasco nem nézhette jó szemmel a vezért. Bizonyos nyugtalanság vett rajta erőt, s mindennap elment a trinidadi spanyol polgármesterhez s tudakolta tőle, hogy nem jött-e valami parancs a helytartótól.

Porcallo Vasconak, mikor a san-jagói kikötőből elindultak, egy spanyol úr, a ki a helytartóhoz nagyon közel állott, ezt súgta volt a fülébe :

— Trinidadig Cortez, azon túl te légy a vezér! . . .

Másnap csakugyan megérkezett a helytartói titkos rendelet. Velasquez megparancsolja a trinidadai polgármesternek, hogy a helytartó nevében foszsa meg Cortezt a vezérségtől és nevezze ki Porcallo Vasco-t.

Csakhogy a helytartó megfélekedett arról, hogy Corteznek ekkor már sokkal nagyobb és erősebb volt a pártja a katonák között, mint a helytartó szavának súlya.

Cortez ügyes fogással elküldötte hiveit a polgármesterhez s azok úgy a lelkére beszéltek annak, úgy megijesztették a helytartói rendelet foganatosítása esetén beálló zavarok, lázadások emlegetésével, hogy a polgármester a rendeletet mindvégig titokban tartotta, de arra egyáltalában nem is gondolt, hogy végrehajtsa.

Cortez levelet irt a helytartóhoz. Illő tisztelettel tudatta vele, hogy Trinidadból most egyenesen Havanna felé veszi az útját, s újlag fogadta, hogy hűsége a császár, a helytartó iránt törhetetlen lesz.

A levelet elküldötte Velasquezhez, s nyomban elindult Trinidadból. Igyekezett, hogy minél távolabb legyen a helytartótól. Az a kapocs, mely Velasquezhez fűzi, a távolsággal együtt folytonosan lazulni fog s majd eljön az idő, mikor egészen megszakad.

Az út Havannába szintén kedvező volt.

Itt is csakhamar hire futott annak, hogy a tizenegy hajó minő czéllal indult útnak. A havannaiak csodálkozva nézték a partra szállított réz-ágyúkat, a tömérdek puskát, ijjat, ezt a sok ölő-szerszámot; továbbá a katonák gyakorlatait, sorakozását, a lovak betanítását, hogy az ágyu-lövéstől és puskaropogástól ne ijedjenek meg.

A vezér sok szénát vásárolt a tizenhat ló számára, s kijelölte a hajón a lovak hevenyészett istalóját. Ekkor már külsőleg is vezér volt, udvari tisztekkel vette körül a maga személyét, s mint a spanyoloknál szokás, bizonyos szertartásos formákat állapított meg a vele való érintkezésben.

Egyébként a katonákhoz szíves és barátságos volt, s ezért hova-tovább mind jobban megszerették őt, csak a csökönyös Velasquez-pártiak nem tudtak megbarátkozni azzal a gondolattal, hogy Cortez parancsoljon nekik.

Havannából immár teljesen felszerelve Cozumel szigetére érkezett Cortez kis flottája. Meg-

Cortez tudta, hogy katonái között vannak titkos ellenségei is.

parancsolta, hogy a tizenegy hajó összes nép-
sége szálljon partra és sorakozzék. Hadi szem-
lét akart tartani.

A mint szürke lován a sorok előtt ellovagolt, büszke örömtől dagadt a kebele, mert ugyancsak derék kis sereg urának vallhatta magát.

Hatszáz embernél több volt a tizenegy hajón.

Világhódító Nagy Sándor valamivel több embert indított volt harczba, de hát ő tehetett, mert királynak született, de Cortez Hernando egyszerű spanyol nemes volt, a ki az őseit messze felvitte ugyan, de földi javak és hatalom dolgában koldus volt a világhódítóhoz képest.

Cortez tudta, nagyon jól tudta, hogy vannak a katonák között titkos ellenségei, de azokkal nem éreztette haragját. Szemmel tartotta őket, s el volt készülve, hogy okkal-móddal vagy nyers erőszakkal megnyeri avagy ártalmatlanokká fogja őket tenni.

NEGYEDIK FEJEZET.

Aguilar, a spanyol-indiánus.

A cozumeli indiánusok hirül adták Corteznek, hogy van beljebb az országban két fehér arcú ember, azok is «castilan»-ok, de azért szolgálnak a kazikáknak (ezek a kazikák egy-egy községnek a birói voltak). Cortez sokkal emberségesebb spanyol volt, hogysen honfitársait a megalázó szolgaságból ki ne akarta volna szabadítani.

Azonnal küldötte a váltságdíjat, küldött ajándékokat a kazikáknak, levelet a spanyoloknak, s hívta őket a hajójára. Esze ágában sem volt még csak gondolni is arra, hogy hívását nem fogadják a rabszolgaságba esett spanyolok a legnagyobb boldogsággal.

A kiküldött cozumeli indiánusok az egyik spanyolt csakhamar megtalálták. Aguilar Geromino volt a neve. A kazika szívesen szabadon bocsátotta őt, mert Cortez ajándéka tet-

szett neki, olyanfajta szolgát pedig, mint a minő a spanyol volt, szerezheth ő majd a vörös bőrűek között is.

Aguilar kimondhatatlanul boldog volt, hálát adott az istennek, hogy honfitársai közé juthat újra. Sietett pajtásához, a másik spanyolhoz, a ki a szomszéd indiánus községben lakott, csakhogy ez nem volt ám rabszolga, szerzett földet, azt megművelte, elvett feleségül egy indiánus asszonyt, spanyolul is csak tördelve beszélt, az arcza megbarnult, tele volt forradással, a fülét pedig indiánus szokás szerint átfúrta, hogy fülbevalót hordjon.

— Üdvözöllek, Guerrero Gonzalo — így szólott Aguilar a pajtásához. Nagy újsággal jöttem, itt vannak a spanyolok, valami Cortez a vezérük, kiváltott engem a rabságból, téged is hív, hogy menjünk együtt a hajójára.

Guerrero Gonzalo rázta a fejét, s intett a kezével, hogy hallgasson.

— Elmult már tőlem minden kívánság, hogy visszatérjek azokhoz, a kiktől elszakadtam. Ez az én új hazám; van szorgalmas feleségem, van három ép-kézláb fiam, megvan a mindennapi kenyérem. Ezeket nem hagyhatom itt, de nem is akarom itt hagyni. Eredj Isten hírével, s velem ne törődjél!

Aguilar a szívére akart beszélni pajtásának, de kárba veszett minden fáradsága. Kicsibe múlt, hogy a derék indiánus asszony férje iránt való erős szeretetében meg nem verte azt a sok beszédű idegent, a ki őt özvegygyé, gyermekeit pedig árvákká akarta tenni.

Aguilar egymaga sietett Cortez hajójára.

Vedlett, nyomorult rongyok fedték testét, félmezitláb, rövidre nyirt hajjal, a forró nap-

... alázatosan leguggolt a földre.

tól megbarnult arczczal állított be a spanyolokhoz. Alig különbözött azoktól az indiánusoktól, a kik őt Cortezhez kalauzolták. Odaérkezve az indiánusok módjára alázatosan leguggolt a földre, s úgy beszélt Cortezzel.

Elmondta viszontagsággal teljes élete történetét, hogy miként jutott ezelőtt nyolcz esztendővel fogságba tizenötöd magával. Társai

Gonzalot kivéve mind áldozatul estek, ők ketten elmenekültek, Gonzalo indiánussá lett, de ő szívvel-lélekkel spanyol maradt.

Valóban szájalommal néztek a boldogtalanra Cortez és emberei. Eltűnődtek azon, hogy mily átalakító hatással lehet az emberre környezete. Gonzalo indiánussá lett, s ki tudja hány év kellett volna ahhoz, hogy Aguilar is elfeledje anyanyelvét, nemzetét? . . .

— Cortez jó indulattal bátorította:

— Immár vége van a te szenvedéseidnek, nálunk jó dolgod lesz, de részt kell vened a munkában is. Értesz az indiánusok nyelvén?

— Jobban beszélek úgy, mint spanyolul.

— Ismered a környéket?

— Rabszolga voltam, nem vittek sehova, nem is küldöttek messze hazulról, mert attól féltek, hogy megszököm.

Cortez ruhát adatott Aguilarnak, s besorozta katonái közé. Tolmácsnak szánta, s remélte, hogy még igen nagy hasznát fogja venni.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Az első összetűzés az indiánusokkal.

A Griljava folyó mentén állott Tabasco város. Cortez a katonaság egy részét csolnakokba ültette, s a nyílt tengerről a folyón haladt fölfelé. Nem volt semmi ellenséges szándéka, de bezzeg nem így gondolkoztak az indiánusok. A várostól mintegy órajárásnyira, a pálma-fák között gyanus, settenkedő alakok rejtőzködtek. Mihelyt észrevették, hogy a fehér arcúak is meglátták őket, intettek egymásnak és kezdettek lassankint csoportosulni.

Cortez tovább haladt, nem is vetett rájuk ügyet, de midőn a folyón megpillantott egy csomó indiánus-csolnakot, magához intette Aguilart és így szólott hozzá:

— Kiáltsd nekik oda, hogy kereskedők vagyunk, s békességes szándékkal jöttünk hozzájuk.

Aguilar békítgette az indiánusokat, de azok

Tömerdek csolnak vette őket körül.

nem voltak hajlandók a bőrükben megférti. Kiabáltak szörnyen, dárdáikat rázták és ijjiakat mutogatták. A csolnakok száma is folyton szaporodott, úgy látszik a tabascoiak mind a harcz színhelyére igyekeztek. Cortez összegyűjtötte embereit a parton. Éjjeli tanyát fogott, s elhatározta, hogy másnap reggel megostromolja Tabascot.

Másnap még egyszer felszólította az indiánusokat, hogy legyenek eszükön, s tartózkodjanak a vérontástól, mert keservesen megfognak lakolni.

Erre nyillövés volt a felelet.

— Előre hát spanyolok! vezénylé Cortez, s intett Avila kapitánynak, hogy a pálma-fákat megkerülve igyekezzék hátba fogni az ellenséget.

A folyó partján sorakoztak volt, de az iszapos, süppedékes talaj nagyon megakasztotta a spanyolok hadi mozdulatait. Egyik-másik övig belesüppedt a mocsárba, kinnal-bajjal gázolt előre a többi is, ez alatt pedig az indiánusok nyila úgy hüllött Cortez embereire, mint a zápor. Kagylóból készült kürtjeiket tele tüdővel fújták az indiánusok, ordítottak, hogy a harczy tüzet még inkább éleszsзык, de bármily sokan voltak is, a fegyver gyilkos csöve halált

szórt rájuk, s a golyók félelmes ellenségek voltak.

A tollas fejű, nagy termetű indiánus vezér vérben forgó szemekkel fenyegette a hátrálni kezdőket s Cortezre mutatva kiáltá:

— Öljétek meg azt! . . . Üssétek agyon!

Ekkor már a süppedékes mocsárból nagy nehezen kiláboltak Cortez emberei, s a város felé vezető fő-útra értek. A spanyolok közül meg voltak számosan sebesülve, de csüggedni egy sem csüggedett, legkevésbé maga Cortez.

— Előre spanyolok! buzdítá messze csengő hangon katonáit. A keresztények istene, kinek dicsőségeért harczolunk ezen az idegen földön, megsegít minket! Ott már fut az ellenség . . . egy óra múlva miénk a város!

Újra összecsaptak. Az indiánusok természetes vezére egyenesen Corteznek rohant, kétszáz-nál több indiánus követte példáját, s ha ebben a pillanatban Avila hátulról reá nem támad az ellenségre, a spanyoloknak okvetetlenül hátrálniok kellett volna.

Mikor a benszülöttek látták, hogy a fehér arcúak hátulról is támadnak, oda volt minden bátorságuk, futott ki a merre látott.

Cortez hatalmába vette Tabasco városát, de a menekülőket kába elbizakodottsággal nem

üldözte. A vérmesebbek váltig biztatták Cortezt, hogy ne hagyja annyiba, de Cortez bölcsőbb volt társainál.

— Pihennünk kell — mondá — sok erőre és kitartásra lesz még szükségünk, ha azt akarjuk, hogy csekély számmal ezer meg ezer indiánus ellenében diadalt arassunk.

Aguilar is olyanformán nyilatkozott, hogy az indiánusok még egyszer szerencsét fognak próbálni, mert dicsekedésükből nagy elkeseredettséget lehetett kiolvasni.

Másnap Cortez korán hajnalban csatarendbe állította seregét. Aguilar hirül hozta, hogy Tabasco és a szomszéd helység között sok ezer indiánus gyült össze.

— Mindennemű fegyvereiket odavitték — mondá a spanyol-indiánus. Állatbőrrel bevont fapajzsukat, ijjaikat, lándzsáikat, kardjaikat és furkós botjaikat. Erősen hadonásznak a levegőben és esküdznek, hogy a rabló fehérarcúakat agyonverik, a ki pedig élve kerül a körmeik közé, azt feláldozzák.

Cortez nem mutatta, hogy nyugtalankodik. A tizenhárom lovas katonának ő maga állott az élére; alvezérének megparancsolta, hogy az ágyúkat állíttassa fel a dombocskára, honnan az egész sikot jól láthatták a tüzérek. Ő maga

ne támadjon, hanem várja be az ellenség támadását. Mihelyt a benszülöttek sűrű tömegekben közelednek, ágyúval, puskával, nyillal irgalmatlanul ritkítani kell a soraikat.

Cortez a domb másik oldalán csakhamar eltűnt a lovasokkal, s jókora kerülőt téve igyekezett észrevétlenül közeledni az ellenséghez.

Az indiánusok vakon rohantak a spanyolokra. Éktelen lármával reszkettették meg a levegőt, repültek a kopják, nyilak, s a spanyolok golyói egymás után terítették le a vakmerően előre nyomulókat. A törzsfők színes, lobogó tollaikkal vezették az egyes csapatokat, melyek néhány percz mulva már össze-vissza gomolyodtak; csak különböző színre mázolt arczuk árulta el, hogy nem mind szolgálnak egy úrnak.

Eleinte úgy tetszett, mintha az indiánusok kerekednének felül, mert legalább tizszer annyian voltak, mint a spanyolok, de hátra volt még a Cortez lovas vitézeinek a támadása.

Mikor a kis csapat a pálmafák közül előrobogott, s a föld a tizenhárom ló körme alatt megdobbant: az indiánok kezéből kiesett a dárda, az íj . . . megingott, reszketett a térdük, mert vaj ki látott közülök még olyan

csodát, hogy négy lábú, két-fejű szörnyetegek ellen keljenek harczra.

A jámborok a lovast és a lovat egy embernek, még pedig csoda-embernek tartották. A vakmerő Cortez útát tört magának és kis-

A kis csapat a pálmafák közül előrobogott.

ded csapatának, éles kardjával mindenfelé halált osztogatott, s a harcznak, mely egy álló óra hosszáig tartott mostanáig, ime hirtelen vége szakadt.

A spanyolok most már korántsem gondoltak arra, hogy üldözzék. Nehéz egy csata volt

ez; sokan heverték a vérrel áztatott földön. Nyilvessző gyilkos hegye, kard éle, dárda csont-hegye sebet ütött, s nem egynek halálos sebet az oldalán, a mellén.

Cortez térdre borult, s hálát adott az istennek ezért a győzelemért. Aztán előhozatta az indiánus foglyokat, s oda hívatta Aguilart:

— Mondd meg nekik, hogy a spanyolok nem fogják őket bántani, sőt barátságos szándékuk jeléül megajándékozzák őket. Menjenek békében haza, s mondják meg a kazikáknak, hogy a világ leghatalmasabb császáranak, Károlynak a katonái nem azért jöttek ide, hogy őket halomra öljék, pedig bizony könnyűszerrel megtehetnék, hanem azért jöttek, hogy barátságban megférjenek velök.

Az indiánusok módfelett alázatosak voltak, de az ajándékok után mohón nyujtották ki a kezüket, s megigérték, hogy mindent híven elmondanak otthon.

A kazikák másnap összegyültek és lármásan tanakodtak, hogy mitevők legyenek. Szinből-e vagy igazán, örvendettek a spanyolok békességes szándékának, ők is küldöttek ajándékot Corteznek, s negyven előkelő indiánust menesztettek hozzá követségbe.

Cortez nagy-nyájasan fogadta a tabascói

követeket, az ajándékokért sem haragudott meg rájuk, bár arany nem sok volt a jobbára élelmiszerekből álló ajándékok között.

Aguilar Cortez rendeletére megkérdezte tőlük, hogy honnan kerítették az aranyat? Az indiánusok napnyugat felé mutatva kiálták:

— Mexico . . . Mexico! . . .

— Tehát nyugat felé kell az útunkat venni — mondá magában Cortez, — ott valami gazdag, hatalmas országnak kell lennie.

Tabascot így foglalták el a spanyolok.

A kincsre szomjas spanyol katonák Tabascot és környékét nagyon szegénynek találták, s bezzeg örültek, midőn Cortez öt napi ott tartózkodás után kiadta a parancsot, hogy:

— Tovább nyugat felé!

HATODIK FEJEZET.

Montecuzuma szolgálja.

Az uluai kikötőben vetettek horgonyt.

Cortez éppen intézkedni akart, hogy kik szálljanak ki a hajókból s menjenek élelmi

Két esolnak közeledett Cortez hajójához.

szerekért, midőn Aguilar jelentette, hogy két indiánus esolnak közeledik a hajókhoz, s mintha

tudnák a benszülöttek, hogy melyiken találják a vezért, a Cortez hajója felé eveztek.

— Kérdezd meg tőlük, hogy mi járatban vannak!

Aguilar kikérdezte a vezér hajójára bátran felszálló benszülötteket, s azok sok önérzettel így feleltek:

— Minket a nagyhatalmú, gazdag Montecuzuma egyik alattvalója Tendile úr küld a te uradhoz, hogy megkérdezzük tőle: miért jött hozzánk, s mire volna szüksége. Idegen utasnak jól esik, ha szívesen fogadják.

Corteznek nagyon megtetszett ez a szíves fogadtatás, üveggyöngyöket s egyéb európai hiábavaló csecsebecsét hozatott elő a ládákból, kegyesen kiosztatta az indiánusok között, s azt üzenté a nagyhatalmú és gazdag Montecuzuma szolgájának vagyis a helytartónak, hogy az ő ura a világon a leghatalmasabb császár, birodalmában a nap sohasem megy le, olyan nagy az a birodalom. Montecuzuma szolgája legyen egészen nyugodt, a Károly császár szolgálói csak azért jöttek, hogy megismerjék ezt a földet, átadják Károly császár üdvözetét Montecuzumának, s a föld terményeivel kereskedjenek.

Tendile, Montecuzuma szolgája maga is

kíváncsi volt a világ leghatalmasabb császáranak a szolgájára, nem is késett sokáig, hanem egy rakás emberrel eljött Cortezhez látogatóba. Az a rakás ember mind ajándékot hozott.

Tendile komoly és méltósággal teljes indiánus úr volt; elmondotta, hogy ő és a kazikák (ezek mögötte állottak) mind a nagy Montecuzumának az alázatos szolgái, s azok is fognak maradni. Azért ha a fehér arcúak rossz szándékkal jöttek, jobb lesz, ha visszafelé veszik az útjokat, mert Montecuzuma százszor ezer embert szokott a csatába küldeni. Ha jó barátságban kívánnak élni, akkor a hatalmas Montecuzuma sok szép ajándékkal fogja megörvendeztetni.

Cortez megölelte a bölcs Tendilét, s a lehető legbarátságosabban beszélt vele. Asztalához ültette, s a kazikákkal egyetemben megvendégelte.

— Mondd meg nekem, helytartó, hol találhatnám meg a te uradat? Kérdé tőle Cortez.

— Az én uramat, te idegen, ne is keresd, mert soha te az ő színe elé nem juthatsz. Ajándékot ime küld neked, elhoztam, s majd átadom, de hozzá ne kívánkozzál!

Cortez nem szólott semmit. Magában pedig azt gondolta, hogy jámbor vagy te Monte-

cuzuma szolgája, aligha nem a te urad is ilyen jámbor, mint te magad vagy.

Ekkor Tendile intett a szolgáknak, hogy hozzák a vezérnek szánt ajándékokat.

Arany ékszerek, karikák, rudak, drága arannyal himzett ruhák voltak ott, mind a ben-szülött aranyművesek, szabók remekei, melyek Európában is feltűnőek lettek volna.

Cortez úgy fogadta ezeket az értékes ajándékokat, mintha köteles adó lett volna, s egyetlen arczizma sem árulta el, hogy örvend. Bezzeg kegyes leereszkedéssel nyújtotta át nekik a csillogó-villogó színes üveggöngyöket, melyeknek valójában semmi értékük sem volt, egy himzett süveget, mely Tendilének nagyon megtetszett; Montecuzumának pedig egy czifrán faragott karosszéket küldött.

— Ohajtanám, hogy ezen a karosszéken üljön, ha majd hatalmas császárom nevében üdvözölni fogom őt.

Tendile elbúcsúzott Corteztől, s megígérte, hogy nemsokára visszatér urának kegyes válaszával. Addig legyen Cortez jó reménységgel, s majd gondoskodni fog róla, hogy ne lásson semmiben fogyatkozást.

A mint éppen távozni akart, a véletlen úgy akarta, hogy az egyik tiszt arannyal félig

befuttatott sisakját megpillantsa. Eleinte nem akart hinni a szemének, . . . közelebb lépett, hogy jobban szemügyre vegye azt; majd megfogta a tolmács kezét, s izgatottan mondá:

— Kérd el uradtól ezt a fejrevalót, el akarom vinni az én uramnak, . . . kérd el!

Cortez nem tudta elképzelni, hogy mi célja lehet Tendilének ezzel a csekély értékű sisakkal. Szerette volna megtudni, de Tendile nem mondta meg.

— Uram csak megnézi, aztán visszaküldi neked — felelé megzavarodva.

— Ám vidd el — szólott Cortez — de szeretném, ha nem üresen hoznád vissza. Kérem Montecuzumát, a te hatalmas uradat, hogy töltesse meg arany porral, úgy küldje vissza.

Tendile megígérte, hogy a sisakot aranyporral megtöltve fogja néhány nap múlva visszahozni.

HETEDIK FEJEZET.

Az aranyos sisak titka.

Tendile roppant gyors lábú követ volt, alig mult el két nap, s már Montecuzuma királyi zsámolya előtt térdelt. Beszért neki a spanyol vezérről, a spanyol vezér hatalmas császáráról, kinek birodalmában a nap sohasem áldoz le, átadta Cortez ajándékait, s végül rebegve, hal-kan, hogy a hercegek és törzsfők se hallják, ezt mondá:

— Egyebet is hoztam neked, de azt más-nak nem szabad látnia, csupán neked. El fog a te szíved szomorodni, de nem volnék hűsé-ges szolgád, ha nem figyelmeztetnék a ve-szélyre, mely rövid idő mulva fenyeget téged. Küldj el mindenkit színed elől, uram!

Montecuzuma intett, hogy mindenki távo-zék. Mikor Tendile egyedül volt urával, elő-vette az aranyos sisakot, s megmutatta urának:

— Ismered ezt, Montecuzuma?

A hatalmas úr reá bámult az aranyos sisakra, s elfedte kezével a szemét.

— Szerencsétlen, honnan hozod ezt a sisakot ?

... reá bámult az aranyos sisakra.

— Az idegen katonák egyikének a fején pillantottam meg, uram!

— Ez az ... ez az! ... Vége van Mexiconak és végem van nekem! Az isteni sisakkal eljön messze országból valaki — így szól az agg rege, csoda-mondása a nagy istennek, ki kezében tartja Mexiconak sorsát; s az a nép, mely aranyos sisakot hord, az istenéhez hason-

latost, reá teszi lábát a király fejére, eltapossa, mint egy férget; belenyul kincses házába s elveszi minden arany-ezüst marháját!

Montecuzuma lehajtotta fejét, s nagyon, de nagyon elgondolkozott.

Tendile bölcs ember volt, szerette urát, megakarta vigasztalni.

— Légy előre látó, uram, az isten talán csak fenyegetni akart, de nem váltja be, ha észszel cselekszel. Küldj ajándékot az idegeneknek, van benne módod elég; mérj bőséges kézzel, ígérj barátságot, de magadtól s országotól tartsd távol őket.

Montecuzuma kissé felvidult, belékapaszzkodott a reménynek vékony szalmaszálába. Hátha mégis elfordíthatja fejről a végzet csapását.

Bevitte Tendilét dús-gazdag kincses házába, hol nagy garmadákba volt rakva Mexico minden kincse: az is, a mit a föld keble termett, sárga aranyat, sápadt ezüstöt, az is, a mit ötvösök keze remekelt, csodaszép lánczok, arany állatkák, gyémánttal, rubinttal, zafir-kövel ékes övek, műértő kézzel kovácsolt pajzsok, kardok, rikitó tollakkal diszített aranyhimmal terhelt ruhák. Gyöngy és drága-kő vetekedett egymással, hogy melyik vakítsa jobban a halandó szemét.

Ide vitte be Montecuzuma az ő szolgáját.
 — Válassz ezek közül annyit, a mennyit
 elégnek tartasz arra, hogy az arany sisakos
 idegenek ne lépjék át országom határát. Vigy
 drága prémeket, kidolgozott állatbőrt, ékes
 hiábavalóságot, melyek az embert megörven-
 deztetik, pedig nem érnek annyit, a mennyit
 ér a szomszédnak egy ital viz . . .

Eredj szolgám, hozd ide a rabszolgákat,
 rakd fel a drága terhet, s indulj vissza még
 ma nap leszállta előtt.

Tendile a tömérdek ajándékkal elindult, hogy
 az arany sisakos idegeneket eltávolítsa Mexi-
 cótól, s megmentse Montecuzumát.

Cortez megint hideg arczczal, de örvendő
 szívvvel fogadta a roppant értékű ajándékot.
 A sisak színültig volt töltve csillogó arany-
 porral, s tanuskodott arról, hogy Montecuzuma
 országában azok az álmok, melyek a spanyo-
 lok fejét immár tizennégy éve bolygatták, mind
 meg fognak valósulni.

— Megköszönjük urad kegyes figyelmét,
 majd személyesen fogjuk megköszönni —
 mondá Cortez, midőn a sok arany, ezüst,
 drágakő, igazgyöngy mind előtte hevert. El
 nem mulaszthatjuk, hogy Montecuzumát saját
 palotájában föl ne keressük.

Tendile rázta a fejét :

— Azt ne tegyétek meg, mert ingyen sem tudjátok, hogy uram országába milyen nehezen lehet bejutni. Nehéz, sőt csaknem lehetetlen oda menni. Montecuzuma nem veszi rossz néven, ha elkerülitek, ő nagyon jó ember, s ti még gyakran érezni fogjátok az ő jóságát, de ne jertek az ő országába; . . . ne jertek!

A mint e szavakat mondá, önkénytelenül is az aranyos sisakra tévedt tekintete.

Cortez villámgyorsan felfogta ezt a pillanást, s nyomban megszólalt :

— Urad talán fél ettől a sisaktól, mert látom, hogy a te arczod is ijedtséget árult el, mikor reá néztél! Beszélj, bátran; mi javát és nem kárát akarjuk Montecuzumának . . . Miért hallgatsz, Tendile?

— Nem szabad beszélnem, . . . látod, hogy a sisakot is visszaküldötte az én uram, megtöltötte aranyporral, s ezentúl sem lesz fősvény, ha . . .

— Ha? . . . Nos? . . .

— Ha kerülitek az országát. Nem lesz ott jó dolgotok.

Cortez addig ösztökélte az indiánust, míg elmesélte, hogy minő szó-hagyomány rettegleti

Mexico lakóit. A mely nép aranyos sisakkal jelenik meg, az lesz úrrá Mexicóban. Ezt hiszik, ezt vallják, ezért kéri Montécuzuma Cortezt, hogy ne látogassa meg őt palotájában.

Corteznek e szavak hallatára felvillant a szeme. Többé nem hozta szóba a látogatást, de mintegy bele látott a jövőbe, s éles eszével felfogta az indiánus babona óriási jelentőségét Mexico meghódítására nézve.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

NYOLCZADIK FEJEZET.

Cortez várost alapít.

Eddigelé minden jól indult. Cortez messze kiható terveken törte a` fejét, s most már semmi egyébre nem gondolt, mint arra, hogy minél előbb Mexicóban legyen. Csakhogy a dolgot nem volt tanácsos elsietni. Mig Mexicóba jutnak, igen nagy földet kell bejárniok, mindenütt ellenség fogadja, mert az csak nem képzelhető, hogy az idegenek egy csapásra uraivá lesznek az új országoknak. Az ilyen vállalkozáshoz egyetértés, föltétlen engedelmesség, kitartás és példátlan vakmerőség kell.

Cortez számot vetett helyzetével, azt is tudta, hogy a katonák között még mindig vannak elegenden, a kik Velasquez hívei, reá pedig gyanakodva néznek. Porcallo gyanusan viselkedett, össze-összesúgott a katonákkal, s valahányszor Cortez vagy hívei közül valamelyik közeledett oda, nyomban elhallgatott.

Az elégedetlen kapitány, mióta kicséppent a vezérségből, azt hajtogatta, hogy Cortez sohasem jut el oda, a hova igyekeznek, mert beláthatatlan az akadály nagysága, ilyen elcsigázott kis csapat mind egy szálig elpusztul, mielőtt Mexicóba jutna; s ha esetleg oda jutnak is, kérdés: vajjon hányan és minő állapotban térhetnek haza Cubába.

— Avagy ti balgatagok, azt hiszitek, hogy Cortez az ő féltékenyen őrzött kincseit közös préda gyanánt felosztja közöttetek? Mondhatom, ugyancsak rosszul ismeritek őt.

A sok izgató szónak az lőn a következménye, hogy mielőtt Cortez az uluai kikötőből elindult volna, Porcallo Vasco többed magával kérte őt, hogy legjobb lesz, ha mindnyájan visszatérnek Cubába; Velasquez a helytartó majd küld nagyobb hajóhadat és több katonát a Montecuzuma országának elfoglalására.

Cortez mosolygott.

— Kapitány úr, ön megfeledkezik arról, hogy vezérével beszél; avagy nem engem tett meg vezérré a cubai helytartó?

Porcallo vakmerően vissza vágott:

— A helytartó már régen megbánta elhírtelenkedett cselekedetét és —

— Nem kívánom tovább hallani! — riadt

rá Cortez még pedig olyan hangon, mely ellenmondást nem tűrt. Ismerem az ön és társai mesterkedését, de jegyezze meg, majd teszek róla. Ha még egyszer megkísérli vezé-

Kapitány úr, ön megfélekedzik arról, hogy vezérével beszé-
rével perbe szállani avagy a katonákat enged-
etlenségre lázítja, lánczra veretem.

Corteznek ez a határozott fellépése látszólag megfélemezte a türelmetlenkedőket. Hogy a Cu-

bába visszamenni kívánczókat a helyzettel megbarátkoztassa, egy várost akart alapítani, s felszólította, hogy jelentkezzenek nála, a kik gyarmatosokul ott akarnak maradni, vagy azok, a kik félnék a további út fájdalmaitól.

Porcallo puszta fenyegetésnek vette Cortez szigorú szavait, s egészen nyíltan pártot ütött Cortez ellen néhányad magával.

Cortez rögtön megparancsolta hű katonáinak, hogy kötözzék meg a lázadókat, s a mely perczben megalázta Velasquez főbb hiveit, ugyanekkor kikiáltatta magát a kis csapat független vezérének, a ki senkitől sem függ, csupán a spanyol királytól.

Nagyon merész egy fogás volt ez, de szerencsésen sikerült.

Cortez igen jól ismerte embereit. Egy-egy jól megválasztott ajándék, zacskó piaszter, drágább fegyver, nyájas, ígéretekben gazdag szó még azokat is megszelidítette, a kik eddig Velasquez hiveinek vallották magukat.

Most már nyugodt lélekkel folytatta útját.

A véletlen úgy akarta, hogy éppen olyan városokon és tartományokon menjen keresztül, melyeknek a lakói elkeseredett gyűlölséggel viselkedtek Montecuzuma iránt. Úgy fogadták a spanyolokat, mintha valami hatalmas

isten küldötte volna, hogy őket megmentésük Montecuzuma adó-zsarlójától.

Cortez a jámbor kazikákat felbiztatta, hogy ne fizessenek adót Montecuzumának, ismerjék el urokul inkább a spanyolok királyát, a ki sokkal hatalmasabb és igazságosabb, mint Montecuzuma.

Nosza felbuzdultak az indiánusok, csodaerőt tulajdonítottak a fehér-arcú idegeneknek, s Montecuzuma szolgáit, a kik éppen akkor jöttek Mexicóból, hogy a köteles évi adót beszedjék: megfogták és megkötözték.

Cortez tanácsára a spanyoloknak adták át a követeket, hogy valamelyes mód meg ne szökjenek.

Hogy miért tanácsolta ezt Cortez? . . . Azt a jámbor kazikák sem másnap, sem harmadnap nem tudhatták meg, pedig hallották, hogy az öt adószedő közül másnap kettő megszökött, s harmadnap a többi három sem volt már a spanyolok keze között.

Cortez titkon eleresztette őket, sőt Montecuzumának is izenetet küldött velök:

— Mondjátok meg uratoknak, hogy az idegenek nem ellenségei, hanem barátai neki, bizony nagy oktalanságot cselekszik, ha a spanyolokkal nem akar találkozni. Egyébiránt

Cortez rövid idő múlva Mexicóban lesz, s akkor Montecuzuma meggyőződik arról, hogy emberséges szándék vezeti a spanyolokat.

Ezt izente Cortez Mexicó urának, s mindjárt a rá következő napokban nagy jóakarattal fogadta harmincz helységnek a kazikáit, a kik eljöttek hozzá s kérték, hogy védje meg őket Montecuzuma ellen. Nemcsak megígérte, hanem ünnepélyesen szövetséget is kötött velök, elismertette a spanyol király főhatóságát, s intette a kazikákat, hogy az utálatos bálványimádásról szokjanak le, emberhúst ne egyenek.

Az indiánusok Montecuzumától való nagy félelmükben mindent megígértek, s arra is vállalkoztak, hogy Corteznek és a spanyoloknak hathatós segítségére lesznek az új város építésében.

Kviahuitzan indiánus helységtől nem messze, szép sikszágon alapította Cortez az első spanyol gyarmatot. Elnevezte *Vera Cruz*-nak, fallal és sánczczal vette körül, mint egy valószínű várát. Megtöltötte őrséggel.

Ez a kis gyarmat mintegy varázsütésre nőtt ki a földből. Cortez maga sem átalott kora reggeltől késő estig fát, követ, téglát hordani. A vezér példája mindenkire buzdítólag hatott,

s a benszülöttek is roppant szorgalmasan dolgoztak. Cortez napról-napra több dicséretes tulajdonságot fedezett fel az indiánusokban, s nem mulasztott el semmi alkalmat, hogy igazságosnak és méltányosnak tűnjék fel a benszülöttek előtt.

Gyakran oktatta a kazikákat a keresztény vallás tanaiban; evvel szembeállította azokat a fertelmes szokásokat, melyek a bálványimádással együtt járnak, megengedte nekik, hogy részt vegyenek a spanyolok isten-tiszteletében, sőt egyik-másik helységben a bálványokat is ledöntette, habár az indiánus papok szörnyen jajgattak s a nép pusztulását jósolgatták.

Az indiánusok a bálványok lerombolása után remegve várták, hogy az istenek minő rettentő bosszút fognak állani a fehér arcúiakon, de a mint napról-napra tapasztalták, hogy a spanyoloknak még a haja szála sem görbül meg, mindinkább megerősödtek abbéli hitőkben, hogy a spanyolok maguk is teulok vagyis istenek.

A harmincz község kazikája alázattal meghajtotta fejét Cortez előtt, s a hatalmas Károly császárt vallotta urának.

Ekkor Cortez elhatározta, hogy Mexicóba indul, s Montecuzumával találkozik, s ha a körülmények kedveznek, Mexicót meghódítja.

KILENCZEDIK FEJEZET.

Cortez elsülyeszti a hajókat.

A Vera-Cruzban megtelepedő spanyoloknak Escalante Juant nevezte ki kormányzójává. Megbizott benne, mert vitéz és erélyes embernek ismerte. A harmincz meghódolt indiánus helységnek a kazikáit összehívta Vera-Cruzban, s így szólott hozzájuk:

— Én most elmegyek Montecuzuma országába, hogy mindörökre békességet szerezzek nektek, s tudtára adjam a mexicói császárnak, hogy ti nem az ő alattvalói vagytok, hanem a világ legdicsőségesebb császáranak, Károlynak hódoltok. Nézzetek ide derék kazikák, ezt a vitéz spanyolt, a ki véreimből való vér, ezt rendelem helytartómmá. Úgy engedelmeskedjetek neki, mintha én magam volnék; ha veszélyben forogtok, csak forduljatok hozzá teljes bizalommal, ő meg fog titeket védeni. Soha egy perczre se jusson eszetekbe,

hogy elpártoljatok, mert annak keservesen megadjátok az árát.

A kazikák hűséget fogadtak, s Cortez elbocsátotta őket színe előtt. Ekkor Cortez, néhány hű emberét kiválasztotta, útra felkészítette s átadta nekik a részletes tudósítást, melyet vállalatáról irt a császárnak. Értékes ajándékokat küldött a császárnak jobbagyi adóul, s ünnepélyesen tanuk jelenlétében fogadást tőn, hogy az összes ezután szerzendő zsákmánynak ötödrészét fogja elküldeni, s minden hatalmát arra fogja felhasználni, hogy a pogányokat nemcsak spanyol alattvalókká, hanem keresztényekké is teszi.

Cortez hivei egy másik írott okmányt is küldöttek Károly császárnak. Ebben az okmányban a katonák alázatos tisztelettel kérték, hogy hagyja meg Cortezt vezérökül, mert az ő vezérlete alatt a halál torkába is vakon belerohannak.

— Cortez vitéz és igazságos, a ki katonáitól nem von meg semmit, s velök minden nyomorúságban osztozik, — így szólt az okmány tovább — senki más nem volna alkalmas arra, hogy ekkora fáradsággal és nyomorúsággal teljes vállalatot dicsőségesen fejezzon be.

Cortez bölcsen türte, hogy katonái így dicsérjék, sőt titkon az ő keze is működött ebben, mert Velasquezhez szító katonákat kívánatos ajándékokkal nyerte meg, s bizalmasabb embereit felbiztatta, hogy ezzel a kéressel forduljanak a spanyol királyhoz.

A Spanyolországba induló követség tagjai azzal az ígérettel keltek útra, hogy minél előbb vissza fognak térni, s kívánták a Cortez mellett maradónak, hogy Mexicóban sok aranyat találjanak.

Cortez néhány nap múlva, midőn éppen Vera Cruzból tért vissza a táborba legbizalmasabb katonáival, egy pálmafa alatt megállapodott, s nagy titkon így szólott hozzájuk:

— Volna hozzátok, fiúk, valami nagy kéresem. Nem bánjátok meg, ha teljesítenétek, mert az arany-jutalékból többet juttatnék nektek majd annak idején, s a tisztségek osztogatásánál is megemlékezném azokról, a kik mindig és mindenben híven kitartottak melletttem.

— Minden kérésed parancs nekünk, Cortez! — felelék a katonák, — eddig is megmutattuk, ezután sem csalatkozol bennünk.

— Úgy vettem észre, hogy vannak még a seregben kishitűek, a kik nem néznek biza-

lommal a jövőnek elébe s bizony-bizony ma-holnap még arra is hajlandók volnának, hogy Cuba szigetére visszatérjenek. Eldobnák maguktól a szerencsét, mely most kínálkozik, s melyet minden bátor spanyolnak az üstökénél kellene megragadnia . . . Azt tudjátok, hogy én kapzsi nem vagyok, mihelyt Mexico urának mesés kincsei hatalmamba kerülnek, meglátjátok, hogy Cortez nemcsak a szenvedésben, hanem a jó sorsban is tud, mert akar igazságos lenni . . . A hajók utamba állanak! Bátortalanok és csüggedők menedékhelyének nézem. Mig a hajókra számíthatnak, nem mernek minden akadálylyal megküzdeni.

— Rombold szét a gyávák menedékhelyét! . . . Égesd el a hajókat, vezér! — kiálták tüzes indulattal a spanyol katonák.

— Jól van, fiaim, az ilyen beszéd méltó hozzátok. Most már hiszem, hogy életben-halálban törhetetlenül ragaszkodtok hozzám. Gyerünk a táborba, s holnap a sereg előtt kívánjátok tőlem a sereg nevében, hogy sülyesztsem el a hajókat.

Igy tudta Cortez rá birni embereit mindenre, s a szónak rábeszélő hatalmával már jó eleve elhárított magáról minden felelőséget.

Másnap a sereg nagy része sürgősen követelte a vezértől, hogy a hajókat semmisíttesse

Meggyújtották a hajókat.

meg. Még csak gondolatban se vetemedjék arra senki, hogy cserbe hagyja Cortezt, a ki megmérhetetlen kincs birtokába juttatja majd vitézeit.

Még Cortez személyes ellenségei sem tehetek ez ellen semmit. Tiltakozott egyik-másik, de a többiek hallgattak, hogy bajtársaikkal meg ne gyüljön a bajuk.

Cortez szinből ellenezte a hajók megsemmisítését. Jó előre óvást tett az ellen, hogy bárki is szemére hányja később, mert hiszen ő most is csak a közös óhajtásnak enged, midőn a hajókat elsülyeszteti.

Délben már nem volt egy hajó sem. A holmikát mind a táborba szállították, teherhordó indiánus rabszolgák nagy csapata vállalkozott, hogy el fogják vinni Mexicóba . . .

Cortez pedig így szólott magában:

— Elvágтам a visszafelé vezető útat. Győzelem vagy halál, a kettő között kell választani!

TIZEDIK FEJEZET.

A tlascallai vérfürdő.

A sempollai kazika azt tanácsolta Corteznek, hogy egyenesen Tlascalla felé vegye az útját, mert a tlascallaiak sokan vannak és erős emberek, Montecuzumát rettenetesen gyűlölik.

A spanyolok veszélytől nem tartva haladtak előre. Az útba ejtett indiánus helységek lakói szívesen hoztak élelmiszereket, s a sereggel együtt menő benszülöttek csakhamar felvilágosították őket, hogy a fehér arcúak Mexicóba mennek, megalázzák a gögös Montecuzumát, ezentúl nem kell majd adót fizetniök senkinek.

Igy haladtak át Xalapán, Jochoninán, Textulán, Xocotlanon. Ezek a helységek mind igen gyönyörű vidéken feküdtek, főleg Xocotlan lepte meg a spanyolokat. Valóságos rendezett város volt, számos temploma, kőből

rakott, czifrán faragott faerkélyes háza, rendes utcái voltak. Nem hiába tartozott a város Montecuzuma országához.

Cortez megparancsolta katonáinak, hogy a benszülöttekkel bánjanak nagyon kiméletesen, még csak árnyékát se mutassák annak, hogy Mexicóba ellenséges szándékkal mennek. A város lakói korántsem fogadták szivesen a spanyolokat. A kazika rájuk ijesztett, hogy vigyázzanak, mert a szomszéd tlascallaiak nem békességes emberek; több ezren fegyverkeznek már a fehér arcúak ellen.

Csakugyan Tlascallában az a hír terjedt el, hogy az idegeneket Montecuzuma küldi reájuk, Montecuzuma pedig halálos ellensége volt a makacs tlascallaiaknak, mert megtagadták az adófizetést, s minduntalan ujjat vontak a mexicóiakkal.

Cortez mindenekelőtt meg akart bizonyosodni a felől, hogy a hír igaz-e? Néhány gyors lábú indiánust küldött követül Tlascallába, s jól megmagyaráztatta nekik Aguilárral, hogy a spanyolok nem barátjai Montecuzumának, nem is azért jönnek, hogy Tlascallát leigázzák.

A tlascallaiak nem is engedték, hogy Cortez követei beszéljenek. Akkora volt az izgatottság közöttük, hogy a követeket nyomban

összekötözték és egy házba becsukták. A helység, de meg az egész környék hadi készülődésekben sürgölődött. Üvöltve, boszút esküdve jártak-keltek, s a papok izgatták a népet:

— Ne engedjük, hogy a fehér arczúak reá tegyék lábukat a nyakunkra! Montecuzuma barátja Tlascallának ellensége! Isteneink megvernek, ha gyáván megalázkodunk az ő ellenségei előtt!

Cortez két álló napig várta, hogy a követekek vissza jöjjenek és hirt adjanak a tlascalalaiak viselkedéséről. Másodnap éjjel érkeztek meg, lopva jöttek, az arczuk elárulta, hogy rossz hirt hoznak:

— Baj van, igen nagy baj van, uram! — mondá az egyik. A tlascalalaiak elfogtak minket, halállal fenyegettek, s megesküdtek a bálvány-kövekre, hogy minden idegent darabokra vagdálnak. Sokan vannak és ügyesek a dárda-hajításban.

Cortez összehívta a tiszteket, s tanácskozott velök, hogy mitevők legyenek. Nem titkolta, hogy nehéz lesz a küzdelem, mert ismét húszszorta nagyobb az ellenség száma, de a spanyoloknak bátran kell szembeszállaniok az ellenséggel. A puska és a ló hatalmas két

fegyver az indiánusok ellenében, e kettőre kell tehát súlyt fektetniök.

— A veszély hőssé teszi még a gyávát is, ha arra a dicsőségre gondol, mely a kiállott szenvedések után osztályrésze lesz. A keresztény világ magasztalni fog mindnyájunkat, mert midőn Mexicó kincses bányáit szerezzük meg, egyúttal az Üdvözítő vallásának is terjesztői vagyunk. Keresztény spanyolok, ki volna közöttetek, a ki a mi Urunk Jézus Krisztus tanáiért ne harcolná? . . .

Cortez fölélesztette katonáiban a harczyi tüzet; azt a húr szólaltatta meg szivökben, mely még a legzordonabb spanyol katonát is leginkább megihlette. A keresztre feszített Istenember örök példája világított elméjükbe, szivökbe.

— Előre hát! Élet vagy halál! — kiáltá a kis sereg.

Ezalatt pedig a tlascallaiak vezére Xicotenga, az öles termetű indiánus negyvenezer emberét állította fel a tlascallai mezőn. Megrázta toll-tarajos fejét, s messzedörgő hangon biztatta, hogy ne féljenek a fehér arczúaktól, azok nem istenek, s a ki halandó, azt le lehet győzni.

Cortez szoros hadi rendben vonult előre.

Az első helységtől mintegy negyedóra járásnyira kisebb indiánus sereg támadott rá. Szokásuk szerint nyilzáporral és éktelen üvöltéssel kezdték a harczot, rázták a fejük felett ormótlan fadárdáikat, s ugráltak harczy hevében.

Cortez megállította nyomban a sereget, s a nyilzáporra sortűzzel felelt. A puskák ropogása, a halálosan megsebesültek ordítása megfélemlítette az ellenséget, de az a félelem rövid ideig tartott. Újabb erővel támadtak, hajigáltak hegyes végű dárdáikat, majd az előnyomuló spanyol lovasok heves rohama ejtette őket újabb zavarba. Cortez az ágyukat is rájuk süttette s oldalról intézett támadást rájuk éppen abban a pillanatban, midőn a lovasok heves rohama megbontotta sűrű soraikat.

Félóra mulva már üres volt a harczytér. Az indiánusok elfutottak.

Cortez nem engedte, hogy üldözzék. A spanyoloknak is számos sebesültje volt, azoknak a sebét kellett kimosni és gondosan bekötözni. Halott nem volt, de Cortez előre sejtette, hogy a tlascallaiakkal vivandó harczy még sok áldozatába fog kerülni.

Az éjszakát ott töltötték a harczy színhelyén.

Őrök czirkáltak a tábor körül, s mindenki teljes fegyverzetben aludt, hogy az első jelre harcra készen talpra ugorhassék.

A sebesültek kinosan nyögtek, s az elégtelenek morogtak. Hánytorgatták, hogy negyvenezerrel szemben miként boldogulhat egy maréknyi spanyol sereg; mondogatták, hogy Cortez dicsőség-vágyának mindnyájan áldozatul fognak esni. Volt olyan is, a kit a halál félelme annyira megszállott, hogy nyílt lázadásra gondolt.

Cortez le sem hűnyta egész éjjel a szemét. Ellenőrizte az őrséget; a sebesülteket fölkereste, s a jövő színes képeivel igyekezett őket megvigasztalni. Másnap Xicotengának a fia támadta meg a spanyolokat tizezer tlascal-laival. Rettentő véres volt a küzdelem, Cortez maga is több sebet kapott, a lovasok közül egyet megöltek, lovát levágták és diadalittasan üvöltöztek. Cortez még ekkor sem csüggedett, ő állott a lovasok élére, elkeseredett dühvel rontott a legsűrűbb tömegek közé, kardjával utat nyitott, harsány hangjával az ellenség szívébe félelmet, a spanyolok szívébe újabb bátorságot öntött.

A tlascalalaiak közül nagyon sokan hullottak el, de a spanyolok közül is heten feküd-

tek a csatatéren s ötvennél többen sebesültek meg súlyosan.

A győzelem az övék volt, de nagyon drágán fizették meg.

És ekkor még hátra volt Xicotengának, a vezérnek nagy serege. Csodát kell az istennek művelnie, hogy a spanyolok mind egy szálig el ne hulljanak.

A sebesültek lázban feküdtek, sem erősítő táplálék, sem üdítő viz nem volt. Az indiánus rabszolgák, a kik Cortez és seregét kísérték, elmentek, hogy élelmet és ivóvizet hozzanak, de a mit hozhattak sem elég, sem jó nem volt.

Ekkor az elégületlenek hetet kiválasztottak maguk közül s elküldötték Cortezhez.

— Vezér, — így szólott a követek egyike — mi megtettünk mindent, a mi emberi erőtl kitelik. Nem teszünk neked szemrehányást, a miért a hajókat elsülyesztetted; elakartunk Mexicóba kísérni, de magad is beláthatod, hogy tovább már nem mehetsz, mert valóságos istenkisértés volna. Forduljunk vissza, Vera-Cruzból küldjünk valakit Velasquezhez, a helytartóhoz, hogy jöjjön segítségünkre.

— Soha! — vágott szavába Cortez. Két ilyen győzelem után meghátrálnunk gyávaság volna. Áruló az, a ki visszavonulásról beszél.

Ám hagyjatok itt ti, a kik okosak vagytok, én maradok, s lesznek még híveim, a kik vezé-
rüket cserben nem hagyják. Szebb a dicsősé-
ges hősi halál, mint a gyáva meghátrálás.
Mit szólnának azok a benszülöttek, a kik

... buzgó szívvel hálát adott Istennek.

eddig isteneknek tartották a spanyolokat, ha
a tascallaiak elől megfutamodunk, s gyaláza-
tunkra hirtelen megelőzi odaérkezésünket? Ha
a pokol minden ördögét ránk uszítja is, nekünk
harcoznunk kell.

Corteznek e vakmerő szavai az elégületleneket is megszegyenyítették, s midőn harmadnap a nagy indiánus sereggel szembeszállottak, a spanyolok igazi oroslán bátorsággal küzdöttek. A kétségbeesés megszázsorozta erejüket és Xicotenga három órai véres csata után visszavonult. Éjjel újra neki rontott a spanyoloknak, de Cortez készen várta, s ez éjjeli harczban rémítő sok indiánus vesztette el az életét.

Xicotenga másnap békét könyörgött, s bűnbánóan megvallotta, hogy a Montecuzuma ellen való gyűlölet vakította el. Ezentúl barátjának tekinti a spanyolt, s hűséges szövetségese lesz Corteznek.

Cortez sátorába vonulva térdre borult, s buzgó szívvvel hálát adott az istennek ezért a három győzelemért.

TIZENEGYEDIK FEJEZET.

Montecuzuma palotájában.

A tlascallaiak szövetségében megbizhatott Cortez; mert azok között a benszülöttek között, a kikkel eddig dolga volt, a tlascallaiak voltak a legvitézebbek, s a mexicóiakat leginkább gyűlölték. Xicotenga és a többi kazikák tizezer harczost akartak melléje adni, s biztatták, hogy a Montecuzuma országát ne kiméljék, tüzzel-vassal pusztítsák, mert a mexicóiak sem riadnak vissza semmi kegyetlenségtől, ha valahol ellenséges sereggel jelennek meg.

— Vigyázz, malinche (úr), Montecuzuma és emberei nagyon ravaszok és alattomosok, adnak neked ajándékot, dicsérnek majd, de titkon vesztetre törnek. Montecuzuma százszor ezer embert állíthat ki harczra, fegyvere is sok van, kincse pedig több, mint a világon bárkinek. Vigyázz, hogy törbe ne csaljon, s a bálvány-isteneknek oda ne dobjon.

Cortez bólíntott a fejével, annak a jeléül, hogy mind tudja azt, a mire Xicotenga nagyjóakarattal figyelmezteti. A tizezer tlascallait sem fogadta el, megelégedett kétezerrel, azt is csak kíséretnek tekintette, mert úgy vélekedett, hogy nem volna tanácsos Mexicóba akkora sereggel menni, főleg nem tlascallaiakkal, kikre Montecuzuma úgyis szörnyen haragszik.

A Velasquezhez szítók még az utolsó pillanatban is ellenezték a Mexicóba vonulást, de hangjuk elveszett a sereg hadi kiáltásába, Cortez vasakarata előtt meg kellett hajolniok.

Az első jelentékeny indiánus város, a hova érkeztek, már ellenséges terület volt: Cholulla.

Cortez követeket küldött a városba, s felszólította a kazikákat, hogy minden hiába való vérontástól tartózkodjanak, vessék magukat önkényt alá Károly császárnak, a kit a végzet arra jelölt ki, hogy ne csak Európának, hanem az új világnak is ura legyen.

A cholullaiak négy alacsony származású indiánust küldöttek Cortezhez, s ígérték, hogy az idegeneket nem fogják bántani. A tlascallaiak figyelmeztették Cortezt, hogy nagy csufság ilyen követeket küldeni, s a cholullaiak nyilván rosszat forralnak ellene.

Cortez menten haza küldötte a követeket, s követelte, hogy a kazikák maguk jöjjenek hozzá, ha azt akarják, hogy városuk épségben maradjon. Még vár egy napig, ha addig nem jönnek, majd ő fogja saját házaikban fölkeresni, de abban nem lesz köszönet.

Másnap a város felé vette útját. Bezzeg jöttek a kazikák, jöttek a papok, ígértek mindent, de a Cortez kíséretében levő tlascalaiakra igen gyűlöletes pillantásokat vetettek.

Bevezették Cortezt és seregét a városba. Egy diszes házba szállásolták el a vezért és tisztjeit, hoztak tömérdek élelmiszert, mutatták, hogy elismerik a Károly császár főhatóságát, megígérték, hogy a bálvány-imádást is abba hagyják, de titokban már készült a háló, melyet Montecuzuma parancsára kivetettek. A várostól félóránnyira levő erdőben húszezer mexicói lappangott, a kiket Montecuzuma küldött, hogy Cortez seregét megsemmisítsék, s a nagyra látó idegeneket foglyul vigyék Mexicóba.

Cortez élt a gyanuperrel, mert a hizelgő kazikák szavainak nem hitt, s mulatozó katonáit figyelmeztette, hogy legyenek éjjel-nappal készen arra, hogy a vendéglátó benszülöttek megtámadják. Csakugyan néhány nap mulva

a spanyolok hiába várták az élelmiszert, a városbeliek megteledkeztek róluk. Cortez valatóra fogta a kazikákat, a papokat, s a papok

Bevezették Cortezt és seregét a városba.

közül kettő titkon elárulta neki, hogy mi van készülõben. Ekkor a spanyol vezér nyomban kiadta a parancsot, hogy a katonák gyűljenek

mind abba az épületbe, hol a Cortez és a tiszték voltak. Oda hivatta a kazikákat és az előbbkelő indiánusokat, mintha békességben akarna velök tanácskozni. Aguilart elmenesz-tette a város mellett táborozó tlascallaiakhoz, s megparancsolta nekik, hogy támadják meg a várost.

Mindez villám-gyorsan történt. Az erdőben rejtőző mexicóiaknak még csak sejtelve sem lehetett arról, hogy mik fognak nemsokára Cholullában történni.

Mikor a kazikák és az előbbkelő indiánusok benn voltak az épület udvarán: Cortez irgalmatlanul lehordotta őket álnokságukért:

— Minden gazságotokat tudom — riadt rájuk méltósággal — de tudjátok meg azt is, hogy innen élve nem menekültök. Nézzetek körül! Halálthozó puskacsövek vannak reátok szegezve minden oldalról; a várost a tlascallaiak pusztítják az én rendeletemre.

Erre aztán halálos rettegés szállotta meg a cholullaiakat. A kazikák földre borultak, s rimáncodtak, hogy kegyelmezzen nekik, ők nem akarták a spanyolok vesztét. Mindennek Montecuzuma az oka, s azok a kazikák, a kik nem mertek eljönni. A város sok részből áll, s mindeniknek más a kazikája. Ők esküvel

fogadják, hogy hűséges alattvalói lesznek, csak mentse meg őket a tlascallaiaktól.

Cortez szívből örvendett a helyzet illetén fordulatanak, de arcza tovább is fenyegető maradt, s kívánta, hogy a főbb bűnösöket jelentsék föl neki, mert azokat példásan meg kell büntetni.

A tlascallaiak ez alatt roppant dühvel támadtak régi ellenségeikre, halomra öldösték, raboltak, fosztogattak. Cortez is csak nehezen tudta őket megfékezni, s a városban a rendet némileg helyreállította.

Montecuzuma serege bezzeg nem jött a cholullaiak segítségére, hanem vissza sietett Mexicóba, s rettenetes híret keltette az idegenek vitézségének. A mexicói nagyhatalmú császár ezentúl nem mert ujjat húzni az idegenekkel. Újfent ajándékokkal kedveskedett Corteznek s most már hajlandó volt őket Mexicóban fogadni.

Midőn Cortez seregével már Mexicó közepében volt, újra rengeteg ajándékot hozó mexicói követség járult elébe. Montecuzuma évi adót, hűségesküt ígért Károly császárnak, csak azt kötötte ki, hogy Cortez ne vezesse seregét Mexicóba, mert itt halálos veszedelemben forog. Az alattvalók boszút esküdtek a spa-

nyolok ellen, s az alattvalók boszújától még Montecuzuma hatalma sem tudja őket megvédeni.

A katonák java része valóban aggodalommal nézett a bizonytalan jövőnek elébe. A rengeteg idegen városban néhány száz spanyolt csak a Mindenható védheti meg a leggyalázatosabb haláltól.

Szólottak is a vezérnek, hogy egyelőre meg kell ennyi eredménnyel elégedni, de Cortez nem volt az az ember, a kit szándékától el lehetett volna téríteni.

— Szemébe kell néznünk a veszélynek. A könyörgő ellenség annyi, mintha már lábaink előtt heverne. Gyávaság volna ennyi diadal után visszavonulnunk. A végzet, s a mexicóiak babonája minket jelölt ki Mexicó uraivá. Az aranyos sisak bűvös hatalma, s a keresztények istene diadalra fog minket segíteni. Tovább, . . . csak tovább a megkezdett úton! . . .

Az óriási város feltűnt a szemhatáron. Száz büszke palota fényes tetője, templomok, gondosan ápolt gyönyörű kertek mosolyogtak rájuk, s az a hivságos vágy tüzelt a kalandosok szívében, hogy e falak között szemképráztató kincs óriási halmaza várja őket. Min-

denik közkatonának egy-egy palotája lesz, arannyal himzett köntösben jár majd, s alázatos rabszolgák nagy serege lesi parancsát.

A keskeny töltésen közeledtek Montecuzuma városához, melyet körös-körül hatalmas tavak, mind megannyi tenger vett körül. Ha Montecuzuma igazán vitéz fejedelem lett volna, soha ellenség a lábát oda be nem teszi, úgy megvédte azt maga a természet.

Arannyal, drága kövekkel ékesített gyaloghintón hozták Cortez elébe Montecuzuma unokaöcscsét, a ki a spanyol vezér elé érve leszállott a gyaloghintóból, s tisztelettel járult Cortez elé:

— Bátyám, a hatalmas Montecuzuma küldött, malinche, hogy eléje vezesselek téged és katonáidat. Mexicó vendégeinek tekinti az idegeneket.

Cortez barátsága jeléül megölelte a királyi herceget, s ő is biztosította, hogy a vendégjogot megsérteni nem fogja.

Az út mentén ezer meg ezer mexicói szorongott, kiket főleg a kíváncsiság hozott az idegenek elé. Báméskodtak, csodálták a lovasokat, s Cortezt valami csodás embernek nézték, a kit Montecuzuma olyan nagy tisztelettel fogad.

A város kapujánál óriási tömeg várt az idegenekre. Művészi faragású, arannyal és drágakövekkel ékesített trónszerű gyaloghintóban ült a mexicói fejedelem. Aranyszínű ruhája villogott, még csizmájának a talpa is aranylemez volt, a fején ritka szép tollak ragyogtak. Arcza inkább bánatot, mint örömet fejezett ki, pedig olyan szelid, jóságos volt az arcza! Alattvalói tisztelettel sütötték le szemüket a földre, mert a mexicóiak törvénye szerint az uralkodó arczára nézni tiszteletlenség volt.

Cortez leugrott lováról, s közeledett Montecuzumához. A császár intett az előkelőknek, hogy tegyék le a földre a gyaloghintót. Fekete fürtös fejét meghajtotta a vendég előtt és méltóságos mozdulattal üdvözölte.

— Vendégünk vagy, Károly császár szolgálója!

Cortez barátsága jeléül megakarta Montecuzumát ölelni, de a kazikák figyelmeztették, hogy halandónak ezt megcselekedni felségsértés volna. Cortez tehát megelégedett azzal, hogy Montecuzumát szóval üdvözölje:

— Mexico urának üdv!

Az uralkodó kijelölte apjának nagy palotáját a vendégeknek lakásul. Óriási egy épület volt

az, mind a négyszázötven spanyol elfért benne. Ugyanabban a palotában volt a király kincseskamrája is. Pompás szobák egész sora nyílt egymásba, s valóban kényelem dolgában sem volt okuk panaszra.

A palota előtt nyüzsgött a mexicói nép tarka tömegekben. A látványosság és csodálkozás napja volt ez. Csak Montecuzuma és a főpapok tudták, sejtették, hogy ez a nap igen szomorú jelentőségű lesz Mexico történetében.

TIZENKETTEDIK FEJEZET.

A bálványok városa és a fészület.

A víz hátán épült óriási várost a spanyolok nem győzték eléggé csodálni. Száz meg száz csónak járt a tavi-utczán, a tereken nyüzsgött a nép, főleg vásár idején, s azok az iparczikkek, melyek a bódékban, a földre terített gyékényeken fel voltak halmozva, mind arról tanúskodtak, hogy Mexicónak a lakói már régóta foglalkoznak iparczikkak gyártásával. Porcellán, agyagedényeik, ritka mivű ezüst és arany ékszereik, szöveteik, szőnyegek dús választékban voltak a piacz egyes részein felhalmozva. Tömérdek rabszolganő és rabszolga várt ott vevőre, mert tudnivaló dolog, hogy a mexicóiak rabszolgakereskedéssel is foglalkoztak. Némely helységben és városban jó előre hizlalták a rabszolgákat, hogy kövérek legyenek, mikor a bálványoknak feláldozzák.

Roppant nagyok és díszesek voltak a tem-

plomok is. Az ormótlan, izléstelen istenbálványok inkább szörnyetegek voltak, mint emberformájú alakok. A papok nagy titokzatossággal érintkeztek ez istenekkel, számos emberáldozattal kedveskedtek nekik, s a templomok mellett vértócsák, koponya-rakások és undok bűz tanúskodtak arról, hogy a bálvány-istenek az áldozatok követelésében telhetetlenek.

A város maga nagyon rendezett volt. A kazikák szigorúan beszédették az évi adót, igazságot szolgáltatnak, s az uralkodó személye iránt olyan tisztelettel voltak, mintha Montecuzuma nem is ember, hanem isten lett volna.

Különös engedély nélkül hozzá közeledni az alattvalóknak nem volt szabad, s még legelsőbb szolgálói is némán, szemöket alázattal a földre sűtve teljesítették parancsait.

Az a fény, mely a bálvány-isteneket s az uralkodót körülvette, csak elképzelhető, de le nem írható. Szinaranyból vert pajzsok, hosszú lemezek, villogó drágakövekkel kirakott csecsebecsék ékesítették a borzalmas, képzeletszülte, idéetlen bálványokat. A spanyolok undorral nézték, s Cortez nem állhatta meg, hogy Montecuzumát fel ne világosítsa a bálványimádásnak utálatos voltáról. A keresztény val-

lás magasztosságáról beszélt neki lelkesedve, de Montecuzuma mosolygott:

— Neked drága a te istened, nekünk a mi istenünktől kell félnünk. Atyáink is így gondolkoztak, mi sem gondolkozhatunk másképpen. Valahogy meg ne gyalázd a mi isteneinket, idegen, mert én nagy jóakarattal fogadtalak, mindennel tisztességesen ellátlak, de ha isteneinket megbántanád, nem csak velem, hanem a papokkal is meggyülne a bajod.

Montecuzuma igen szelid ember volt, s a spanyolok nem győzték eléggé csodálni a jószágát és engedékenységét. Belátták csakhamar, hogy Cortez vállalata, bármily vakmerő is, mindnyájok pusztulásával végződött volna, ha Mexicónak nem Montecuzuma, hanem valamely más harczias uralkodó áll az élén.

Immár a második hete éltek a spanyolok Mexicóban, s nem volt semmi bántódásuk. Cortez gondosan került minden alkalmat, a mely összetűzésre vezetett volna. Az uralkodó személye iránt a legnagyobb tiszteletet tanúsította, ajándékait tőle kitelhetőleg szintén ajándékkal viszonzta, s a keresztény vallásról is csak ritkán beszélt, mert úgy tapasztalta, hogy Montecuzuma nem szívesen hallgatja. A spanyoloknak nem lehetett okuk panaszra, legfel-

jobb a bizonytalan jövő ejtette őket aggodalomba.

Cortez óvatos volt. Világért sem akarta elárulni, hogy mi a titkos szándéka. Montecuzumától csak azt az egyet kérte, hogy a spanyolok számára is építhessen oltárt abban a

Térdre borulva adtak hálát Istennek.

palotában, hol szállást adott neki és vitézeinek. A mexicóiak ura megengedte a spanyoloknak, s az oltár néhány nap múlva elkészült. A megfeszített Üdvözítő előtt térdre borulva adtak hálát a spanyolok Istennek, hogy ügyököt felfogta. A bálványképek előtt százezer

meg százezer ember reszketve omlott le, s ime a feszület előtt térdeplő néhány száz spanyol volt arra hivatva, hogy e bálványistenek ijesz-tően nagy hatalmát megtörje.

Csakhogy ekkor még nem akadt egy mexi-cói sem, a ki a jövő miatt reszketett volna.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

TIZENHARMADIK FEJEZET.

«Vagy követsz minket, vagy meghalsz!»

Vera-Cruzból gonosz hír érkezett:

— Escalante Juan, a helytartó és hat spanyol katona elesett a mexicóiakkal vívott csatában. A gyarmatosítás céljából ott maradt spanyolok Velasquezhez fordultak segélyért. A tlascallaiak is kezdenek engedetlenkedni.

Cortezt ez a hír megdöbbenetette.

Főleg az tetszett neki hihetetlennek, hogy azalatt, míg Montecuzuma iránta és társai iránt olyan határtalan kegyességet és jóindulatot tanúsít, katonái Vera-Cruz őrségét ily gaz módon megtámadják, a vezért megölik.

Rögtön magához hívatta a tiszteket, s elmondotta nekik, hogy mi történt Vera-Cruzban. Nagy lőn a felháborodás.

— Vérboszút kell állanunk társainkért! — kiáltották a hevesebbek.

— Félre minden tartózkodással, úgyis hiába vesztegetjük itt a drága időt.

Cortez megdorgálta a heveskedőket, s mindenekelőtt bizonyosat akart tudni. Mi adott okot a harczra? A mexicóiak miért tűztek össze a spanyolokkal?

— Ha mindenről hiteles tudósítás érkezik, akkor kérdőre vonom Montecuzumát, mert neki tudnia kell róla, s neki tennie kell róla. A mexicóiak vezéreinek életükkel kell adózniok.

Ekkor az egyik tiszt, Velasquez Juan, így szólott:

— Uram, itt kell a kigyó fejére taposnunk, akkor a farka nem fog többé tekergőzni.

— Mit akarsz mondani? — kérde Cortez, mintha nem értette volna, hogy embere mire céloz.

— Azt akarom mondani, hogy Montecuzumát minden áron hatalmunkba kell ejtenünk, ő a kigyónak a feje.

Cortez rázta a fejét, mintha nem helyeselte volna a szándékot, pedig ilyesmi az ő fejében már gyakran megfordult, de várta a kinálkozó alkalmat. Hebehurgyán cselekedni nem akart, hogy később aztán meg ne kelljen bánnia.

— Arra még ráérünk, Juan, — felelé kurtán. — Előbb gondoskodjunk a vera-cruzi örsegről. Oda új helytartót küldök, s Montecuzu-

mát kérdőre vonom. A király elfogásáról addig szó se legyen.

Néhány nap múlva megtudott Cortez mindent.

A tlascallaiakhoz eljöttek a rendes időben a mexicói adószedők, még pedig jókora sereggel, s rájuk parancsoltak, hogy fizessék meg a szokásos adót. A tlascallaiak hallani sem akartak adófizetésről, s nyomban Vera-Cruzba küldötték a kazikákat, hogy hívják Escalantét, meg a spanyolokat segítségül. A spanyolok a tlascallaiakkal együtt megtámadták a mexicói sereget, de a nagyszámú ellenség diadalmaszkodott. Escalante maga is halálos sebbel menekült vissza Vera-Cruzba és másnap meghalt.

Ez a kudarcz a tlascallaiakra nézve nagyon kijózanító volt. Eddig hozzá voltak szokva ahhoz, hogy a teulokat nem lehet legyőzni, sőt azt hitték, hogy a teulok halhatatlanok, s ime, még a vezér is elesett a csatában. Természetesen szó sem volt többé engedelmeségről.

Cortez belátta, hogy most már nem szabad sokáig késlekedniök, mert az eddig példátlanul türelmes mexicóiak is vérszemet kapnak a városban, s akkor végük van. Biztosítékra volt szükségük.

Ötödmagával elment Montecuzumához, mint-ha csak tiszteletteljes látogatást akart volna nála tenni. Szemére lobbantotta, hogy minő ellensége ő a spanyoloknak, holott színből a barátságát mutatja. Kérte, hogy menjen velök

Ötödmagával elment Montecuzumához.

a spanyolok szállására, s nyugtassa meg a katonákat, világosítsa fel őket, hogy a veracruzai vérengzés az ő tudtán kívül történt.

Montecuzuma szabadkozott, világért sem akart a spanyolok közé menni; újólág biztosította Cortezt, hogy ő vendégének tekinti az

idegeneket, s ha az eddig adott ajándékokkal nincsenek megelégedve, ő hajlandó még többet is adni, de méltóságával nem fér meg, hogy a spanyolokat meglátogassa.

Ekkor a nyers, vakmerő Velazquez Juan oda lépett Montecuzumához, s kezét a vállára téve, így kiáltott:

— Vagy követsz minket, vagy meghalsz!

A tolmács elmondta a mexicóiak nyelvén a rettentő fenyegetést, s Montecuzuma felállott, két lépéssel hátrált, arcza halásápadt lőn, s csendes megadással rebegé:

— Huitzilopochtli, te nagyhatalmú, hát elhagytál engem?!... Nem tudsz megvédeni?... Igaza volt a jóslatnak!... Huitzilopochtli, te alázod meg Montecuzumát, nem az idegenek.

Cortez nem szólott semmit. Hagyta, hogy emberei fenyegezzék a megfélemedett királyt. Neki szüksége volt arra, hogy szánalmat mutasson Montecuzuma iránt, s úgy tüntesse fel a dolgot, mintha az elfogatásban semmi része sem volna.

A boldogtalan király nem ellenkezett, sőt ő maga adta tudtára udvarának, hogy a főisten parancsára és saját kívánságára néhány napot az idegenekkel egy fedél alatt kell töltenie.

Ne aggódjanak miatta. Felültették őt aranyos hintaszékére, a drágakövekkel és ritkaszép szövetekkel ékesre, s fényes nappal vitték — fogóságba. Őt szál vakmerő spanyol a mexicói királyt, százezer benszülöttnek szemeláttára, az ellenséges városban.

Történt-e ennél csodálatosabb valaha, mióta a világ fennáll?

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

TIZENNEGYEDIK FEJEZET.

Montecuzuma kincsei.

Cortez a fogoly királylyal nem bánt úgy, mint a foglyokkal szokás, hanem megadott neki minden tiszteletet. Sőt titkon tudatta vele, hogy ő szívesen szabadon bocsátaná, de nem teheti, mert a spanyolok nem engedik.

Ez az emberséges bánásmód a lágyszívű Montecuzumát úgy meghatotta, hogy a nyakába borult Corteznak és — sírt. Nem tett sem neki, sem a spanyoloknak szemrehányást, mert sorsának e hirtelen fordulását annak a régi jóslásnak tulajdonítá, mely az aranyos sisak láttára jutott az eszébe.

Az indiánus király úgy viselte magát, mintha bölcs lett volna. Még kedélye sem borult el, szívesen fogadta börtönének őreit, meg-megajándékozta egyiket-másikat, s ha főbb emberei közül némelyek hozzájárultak, úgy tüntette fel a dolgot, mintha minden a kedvére történnék.

Miért tette ezt?

Attól tartott, hogy Mexico véres jelenetek színhelyévé változik, ha népe megtudja a spanyolok cselekedetét. Ha Huitzilopochtli mind ezt nem akarja, bizonyára elhárít fejről minden veszedelmet, megakadályozta volna azt is, hogy a spanyolok Mexicóba jöjjenek, de nem tette meg . . . a sorsnak, a mi betelendő, be kell tehát telnie! . . .

Cortez arra is rábirta, hogy azt a két mexicói herceget, a kik a vera-cruzi spanyolokat megtámadták, elfogatta és kiszolgáltatta a spanyoloknak. Mind a kettőt halálra ítélte Cortez, s a palota kapujában nyomban végre is hajtották a halálos ítéletet mindkettőn.

Montecuzuma úgy ellágyult a fogságban, mint a vaj. Cortez még a saját halálos ítéletének kimondására is rábirhatta volna. A katonákat legkivált a fogoly király mesés kincsei érdekelték. Ezt akarták minél előbb kézrekeríteni. Tudták, hogy ugyanabban az épületben van, a hol nekik rendelt szállást Montecuzuma; elvehették volna erőszakkal is, de hát erre nem volt szükség.

Cortez egy alkalommal sürgette az évi adót, melyet Montecuzuma Károly császárnak ígért. A fogoly uralkodó beszédette minden tartományából, s átadatta Corteznek.

— Ha császárodnak kedvére való ez a czifra holmi, menj, nyittasd ki az én kincses kamrámat, szedd össze mind, a mit találsz, s küldd el neki az én nevemben. Nekem már nincsen szükségem reá.

A spanyoloknak hevesen, lázasan dobogott a szivök, mikor azt a tömérdek kincset, melyek nagy ládádba voltak rakva, mind összehordották a Cortez szobájában. Annyi aranyrudat, aranyport, ezüst és arany-ékszereket, olyan vakító szép drágaköveket világeletükben sem láttak.

Montecuzuma hidegen, közönyösen nézett az értéktelen halomra, még a maga palotájából is hozatott néhány ritkaságú fegyvert, melyeknek Európában csodájára jártak volna, több darab drágakövet, s azt is oda tette az apjától öröklött kincsekhez, hogy küldje el Cortez ajándékba Montecuzumától annak a híres-nevezetes császárnak, a kinek országában a nap soha sem megy le.

Cortez intézkedett, hogy az arany és ezüstport, meg a nagyobb tárgyakat, ha nem voltak művésziesen készítve, arany és ezüstrudakba olvaszszák, s mindent szigorúan számbavett, hiteles jegyzéket készítettett a kincsről.

A katonákat megszállotta a régóta táplált,

de eddig ki nem elégített kincsvágy, s hangosan követelték, hogy Cortez adja ki mindenkinek a jutalékát.

A vezér csendre és türelemre intette őket: — Az aranyszomj el ne vegye józan esze-
teket, barátaim! Ez, a mit itt láttok, csak csekély része annak, a melyet magunkénak mondhatunk, ha Mexicó egészen és föltétlenül a miénk lesz. Ebből is megkapja mindenki a maga igazságos jutalékát. Válasszatok bizalmi embereket, a kik majd jelen lesznek az osztálynál.

Cortez mindenekelőtt az egész zsákmány ötödrészét félretette. Ez a Károly császáré; aztán fölszámította a maga költségeit, melyeket a vállalatra fordított, mikor Cubából elindult; majd a vera-cruzi őrség hetven emberének a jutalékát tette külön; megállapította, hogy a tiszteknek minő arányban jut, s a maga külön vezéri ötödrészéről sem feledkezett meg.

Így aztán természetes dolog, hogy a közkatonákra eső rész nagyon összezsugorodott, még a tisztek sem voltak megelégedve, s mint ilyen eseteknél szokás: nem volt senki megelégedve az osztálylyal. Veszekedtek, czivakodtak, gyanusították a bizalmi embereket, sőt gyanusították Cortezt is. A hevesvérű Velaz-

quez Juan kardot rántott és neki rontott Mexia Gonzalonak, a királyi kincstartónak:

... neki rontott Mexia Gonzalonak.

— Te zshivány vagy, Gonzalo, mert a királyéból is loptál, minket is megrövidítettél!

— Te pedig nyomorult rágalmazó vagy! —

riadt fel Gonzalo, s a két vitéz szikrázó szemekkel állott egymással szembe.

— Hüvelybe a karddal! — harsogott Cortez szava, ki épen e pillanatban lépett be. — Spanyol spanyolt támad hitvány arany miatt? ... Szégyeljétek magatokat! A ki nincs megelégedve a jutalékával, jöjjön hozzám, adok neki a magaméból! Verjétek lánczra mind a kettőt!

A katonák teljesítették a vezér parancsát.

Cortez azonban még akkor este szabadon bocsátotta mind a kettőt; külön-külön beszélt velök. Némi kis arany-ékszer kibékítette az elégteleneket, s a kockajáték csakhamar még jobban megapasztotta a jutalékokat.

Cortez azzal biztatta a kincsre sovárgókat, hogy a fővárostól nem messze kimeríthetetlen aranybányák vannak, oda fogja őket elküldeni Montecuzuma szolgálival, s rövid idő múlva nagy vagyonra tesznek szert.

Ebben aztán megnyugodtak, a háborgó kedélyek nagy nehezen lecsillapultak. Ideje volt, mert a mexicóiak napról-napra gyanúsabb szemmel néztek a büszke teulokra, a kik Montecuzumát hatalmukba kerítvén, minden kívánságukat teljesítetik vele.

TIZENÖTÖDIK FEJEZET.

Spanyol spanyol ellen.

Míg Cortez azon törte a fejét, hogy miként kerítse hatalmába Mexicót, miként hárítsa el a spanyolok fejről a veszélyt, mely mindinkább fenyegette: addig az ő halálos ellensége, Velazquez Diego, a cubai helytartó, nagy nehezen felszerelt egy tizenkilencz hajóból álló flottát, Narvaez Pomfilót állította annak az élére, s megparancsolta neki, hogy Cortezt fogja el, s mint hűtlen árulót, lánczokba verve vigye Cuba szigetére.

Ez a Narvaez nagyon elbizakodott ember volt, nem is kételkedett abban, hogy Cortezt nemsokára hatalmába keríti, s a búsásan jövedelmező vállalatnak az anyagi hasznát zsebre dugja. Az ő hajóhada, serege kétszer akkora volt, mint a Cortezé annak idején, mikor Cubából elindult.

Narvaez már az uluai kikötőben volt, mikor

Cortez megtudta, hogy mi készül ellene, sőt kémei arról is értesítették, hogy a mexicóiak titkon ajándékokat küldöttek ellenségének s jóakarátát mintegy előre megvásárolták.

Ilyen válságos helyzetben mindenki elvesztette volna a fejét, csak Cortez nem. Montecuzumát azzal vezette félre, hogy roppant örömet színlelt, s hálát adott az istennek, a ki végre reá is gondolt. Katonáit lelkesítette, bőkezű volt az ajándékok osztogatásában, Narvaeznek levelet írt, barátságát ajánlotta, s közös munkásságra serkentette, mert így biztos lesz a siker.

A levelet egyik leghívebb és legokosabb emberére, Olmedo papra bízta, s neki titkon sok aranyat, drága ékszert adott át, s kérte, hogy Narvaez befolyásos embereinek juttassa. Ne legyen fősvény a dicséretekben s mindenekfelett azt igyekezzék megtudni, hogy Narvaezt szeretik-e a katonák.

Narvaez ezalatt követeket küldött a veracruzai spanyol gyarmatra, s felszólította Sandovalt, Cortez helytartóját, hogy adja fel az erődöt, s csatlakozzék hozzája, pártoljon el Corteztől.

Sandovalt ez a gőgös felszólítás annyira felbőszítette, hogy a követek kezét-lábát össze-

kötöztette s elküldötte indián rabszolgáival Mexicóba Cortezhez.

Cortez bölcs előrelátásból levétette a spanyolok kezéről-lábáról a köteleket, jól tartotta őket, meg is ajándékozta, s úgy küldötte vissza Narvaezhez. Ez a nagylelkűség holtig hiveivé tette őket, s alighogy visszaérkeztek társaikhoz, még másokat is rábeszéltek, hogy hagyják ott a fukar Narvaezt, a ki mindig csak a maga hasznát keresi, szökjenek át a nagylelkű és bőkezű Cortezhez, a ki különb vezér, mint Narvaez.

Így gyöngült Narvaez serege, s így erősödött Cortez seregének erkölcsi hitele. Mindez kicsinységnek látszik, de Cortez jó emberismerő volt, s tudta, hogy gyakran látszólag kicsiny dolognak igen fontos következményei vannak.

Cortez figyelme mindenre kiterjedt. Még mielőtt Narvaez megérkezésének híre sem volt Mexicóban, ő már két derék hajót készíttetett a Vera-Cruzból Mexicóba rendelt ácsokkal. Montecuzumának azt mondta, hogy be akarja neki mutatni, milyen a spanyol vitorláshajó; valójában pedig arra gondolt, hogy veszély esetén jó, ha kellő eszköz van az elmenekülésre.

Most bezzeg hasznát vette.

Montecuzuma őrzését Alvaradóra és hatvan spanyolra bízta. Szigorúan megparancsolta nekik, hogy a benszülöttekkel szemben viselkedjenek tapintatosan, ne adjanak okot az összetűzésre, mert csekély lévén a számuk, könnyen megadhatnák a viszálykodásnak az árát.

A kis sereg felszállott a két vitorlás hajóra s elindult Mexicóból, hogy mielőbb leszámoljanak a Velazquez küldte ellenséges hajóhadal. Sandoval hatvan vitézével csatlakozott Cortezhez, s így harmadfél száz katona állott Cortez rendelkezésére. A tlascallaiak sem feledkeztek meg arról a hős teuról, a ki velök szemben igazságos és barátságos volt. A kazikák megígérték, hogy hivek maradnak hozzá.

Narvaez megtudta, hogy milyen csekély Cortez seregének a száma, nem is törte magát nagyon. A hajókon hagyta katonáinak egy részét, a többiekkel pedig Sempolla mellett táborozott. Minthogy állandóan esett az eső, bementek a városba, s ott a nagyobb épületekben fogtak tanyát. Kockajátékkal űzték el az unalmukat, s mindössze két szál katonát állítottak ki őrség gyanánt.

Az egyik kazika jóakarattal figyelmeztette Narvaezt, hogy ne vegye tréfára a dolgot, mert

Cortez egészen más ember, mint ő. Narvaez kaczagott a kazika együgyű beszédén, s ingyen sem gondolta, hogy Corteznek lesz bátorsága arra, hogy őt megtámadja.

Éjjel szép nyugodtan aludtak, midőn az egyik őrszem fellármázta őket:

— Cortez reánk tört! Fel, fel vitézek!

Az őr igazat mondott. A vakmerő Cortez három részre osztotta kis csapatát. Az egyiket Sandovalra bízta, s feladatául azt tűzte ki, hogy élve vagy halva kézre kell keríteni Narvaezt, a másikat az ágyúk elfoglalására szánta, ő maga pedig a derékhadat támadta meg.

Koromsötét éjjel történt a támadás. A harczedzett s minden nyomorúsággal megpróbálkozott katonák haláltmegvető bátorsággal rohantak Narvaez ágyúinak, négyen az első lövésre elestek, de több idejük nem is maradt a tüzereknek a lövésre, mert a vakmerő támadók ott állottak szemtől-szemben velök. Rövid, kétségbeesett tusa után elfoglalták az ágyúkat, s a tüzereket megszalasztották . . . Ez alatt Sandoval, a ki Cortez után a sereg legvitézebb katonája volt, Narvaezt kerítette kézre, s midőn a rémes kiáltásokból a katonák megtudták, hogy Narvaez a Cortez kezébe került, a bátorság őket is elhagyta, s hogysen

hiába ontsák vérüket, önkényt meghódoltak Corteznek.

Ekkor a vezér a hajókat kerítette hatalmába. Narvaezt biztos fedezet alatt Vera-Cruzba küldötte és ápoltatta, a meghódolt spanyolokkal

Koromsötét éjjel történt a támadás.

pedig emberségesen bánt s lelkes szavakkal biztatta őket, hogy vegyenek ők is részt Mexico meghódításában, s ezt a mai kudarcot feledtessék el a dicsőségesebb harcban, hol spanyol nem spanyol ellen, hanem pogány ellen feni a kardját.

Midőn a spanyolok között helyreállott a béke, akkor jött Mexicóból a hír, hogy Alvaradót és az őrségül ott hagyott spanyolokat megtámadták a mexicóiak.

— Jerünk Mexicóba vissza rendet csinálni! —
parancsolá Cortez.

TIZENHATODIK FEJEZET.

Cortez menekülése Mexicóból.

Kétszázhatvan főnyi csapattal jött Cortez, hogy a spanyolokat, kik Narvaez vezérlete alatt vesztére törtek, megfékezze; most pedig kétezer katona, kilenczven ló, nyolczvan íjász, nyolczvan puskával felfegyverkezett vitéz és kétezer tlascallai kísérte vissza Mexicóba, hogy a forradalmat lecsendesítse.

A mexicóiak százezernyi emberével szemben bizony csekély haderő volt ez, de Cortez vezette, s ez a kis sereget is félelmissé tette.

A mexicóiakat főleg a papok izgatták fel a spanyolok ellen. A város legnagyobb bálványtemploma mellé a spanyolok Montecuzuma engedelmével felállították a keresztet, ez pedig nagy szálla volt a papok szemében. Folyton szították a mexicóiak haragját és elkeseredését. A Montecuzuma rokonai azt hánytorgatták, hogy a döllyfös spanyolok gyalázatos rab-

ságban tartják Mexicó császáriját, pedig Huitzlopochtli nem akarja, nem akarhatja ezt. Az is haragra lobbantotta a papokat, hogy Cortez minduntalan az ember-áldozatok ellen beszélt, s midőn Alvaradó a vezér távollétében lovas katonáival a papokat az ember-áldozatban megakadályozta: ez volt az a szikra, mely az őszszegyült anyagot lánggra lobbantotta.

Irtózatos, ádáz dühvel tört ki.

Óriási tömegek hömpölyögtek, tolongtak a tereken, száz meg száz csolnak hozta a szomszéd helységekből a mexicóiakat. A dobok recsegték, pufogtak, a trombiták harsogtak, s az utcán szerte csak ez a kiáltás hangzott:

— Meg kell ölni az idegeneket!

— Szabadítsuk ki Montecuzumát! . . .

Alvarado nem volt gyáva ember, de érezte, hogy sokáig nem állhatja ki az ostromot. Várva-várta, hogy jöjjön Cortez, aggódott, hogy Narvaez talán megsemmisítette Cortez kisdéd seregét, s akkor aztán halál, gyalázatos halál vár reá és embereire.

A fogoly császár szomorú arczczal fogadta a hírt, hogy birodalma fővárosában kitört a forradalom.

Midőn a veszély a legnagyobb volt, akkor érkezett meg Cortez. Győzelmének a hire meg-

előzte, de azért a mexicóiak folytatták a harcot a spanyolok ellen. A gyűlölség és boszú lángja magasan lobogott, azt egykönnyen eloltani nem lehetett.

Corteznek is nagy küzdelmébe, a mexicóiaknak nagy véráldozatába került, míg a spanyol tanyáig útat tört nyil és közáporuk sűrű tömegében, ezer meg ezer indián rohamát visszaverve.

Cortez kérdőre vonta Alvaradót, de korántsem hitte el neki, hogy a mexicóiaknak forradalmában része van Montecuzumának is. Cortez ismerte és jobban szerette a fogoly uralkodót, hogysen a lázadás szítását neki tulajdonithatta volna.

Montecuzuma sirva borult Corteznek a nyakába és fájdalmasan kiáltott fel:

— Ha te itt lettél volna, Malinche, nem tört volna ki a forradalom. Én nem tehetek róla... Huitzlopochtli keservesen bünteti az ő népét...

Cortez kérte Montecuzumát, hogy igyekezzék lecsendesíteni a népet.

Montecuzuma szomorúan rázta a fejét:

— Te nem ismered az én népemet. Türelmes, engedelmes nép addig, a míg bálványisteneit nem bántják. A spanyolok nem hallgattak reám, most már vége az én hatalmam-

nak. Megteszem a kedvedért, de tudom, hiába-való.

A jámbor király kiállott a palota erkélyére és beszélni kezdett, ámde hangja elveszett a harci kiáltásban, míg végre a palotához közelebb férkőzők figyelmeztették társaikat, hogy Montecuzuma szól népéhez.

Oda tömörültek az erkély alá, s a király szelid szavainak hatása alatt sokan sirni kezdtek, mások azonban közbekiáltottak:

— Szegény Montecuzuma, te a spanyolok foglya vagy, téged Huitzlopochtli sorsodra bízott, nem védheted meg népedet. Szerettünk téged, mert jó vagy, de nem engedelmeskedhetünk neked, mert gyenge vagy. A hatalmas isten parancsára más királyt választottunk, a ki a spanyolok körme közül kiszabadít téged s Mexicót megmenti a gyűlöletes kereszt imádoitól.

E szavakat helyeslő riadalom követte s újabb tömegek tódultak elő a templom-térről, az új király küldötte őket, hogy a spanyolok palotáját gyujtsák fel.

Montecuzuma félre akart vonulni, de ebben a pillanatban egy parittyakő éppen halántékát érte, s a jámbor fejedelem összeroskadt. A spanyolok szobájába vitték, Cortez a legügyesebb

orvost állította melléje, de hiába követtek el mindent, hogy életét megmentésék. Cortez karjai között halt meg, s végső perczében sem átkozta azokat, a kik bukását, gyászos halálát okozták.

Cortez arra számított, hogy Montecuzuma halálának a hire más fordulatot ad a mexicói forradalomnak, ámde csalódott. A jó királyt megsiratta népe, de a spanyolok békeajánlatait nem fogadta el. Úgy látszik, hogy élet-halálküzdelemre vállalkoztak a felizgatott mexicóiak. Cortez az ő régi katonáival törhetetlenül megmaradt abbeli szándékánál, hogy utolsó csepp vérig ellenáll, s ha kell, dicsőségesen meghal, de a Narvaezzel jött kényes spanyol katonák folyton zúgolódtak, s mind azt hajtogatták, hogy nem gyávaság a mézárszék elől menekülni; fel kell használni a hajókat, s éjjel vegyenek egér-utat.

Cortez még egy támadást kísérelt meg. El akarta foglalni a nagy-templomot, melynek homlokzata előtt a keresztet állították volt fel. Vakmerő egy terv volt, méltó a rettenthetlen Cortezhez, de bár emberfeletti erővel küzdöttek, az ezernyi dühös ellenség elől nagy vereséget szenvedtek, s még szerencse, hogy vissza tudtak jutni a palotába.

Az utcán szanaszét heverték a hullák, a templomból harsogott a trombita, fabotok repedeztették az óriási dobokat, az ablakokból kő és nyilzapor hullott a visszavonuló spanyolokra.

Még Cortez is belátta, hogy ebben a helyzetben tovább nem maradhatnak. Bármilyen áron is menekülniök kell a városból, hogy aztán megújult erővel jöhessenek vissza a várost elfoglalni.

Úgy van, a várost elfoglalni, Mexicót meghódítani, erre gondolt még a halálos veszedelemnek közepette is Cortez Hernandó.

Összegyűjtötte spanyoljait s elmondotta tervét.

— Nekünk nincs tovább maradásunk a városban. Fel kell az éj sötétjét használnunk az elmenekülésre. A mexicóiak lerombolták a hidakat, csolnakjaikkal az öbölben czirkálnak, a hajó tehát nem volna jó menedék, mert ha megtámadnának, nem tudnók magunkat megvédeni. Hordozható hidakat kell sietősen összerónunk; négyszáz tlascallai fogja a hátán vinni, százötven spanyol védi, mi többiek pedig zárt sorokban, minden értékes holminkat közrefogva, törünk magunknak utat. Rettenetes egy út lesz az, de a kinek drága az élete, az nem fog visszariadni semmitől.

A katonák kitörő lelkesedéssel fogadták a vezér tervét, s nyomban hozzáfogtak az ácsok a hid készítéséhez. E nélkül csakugyan meg sem mozdulhattak volna, mert a vízen épült nagy város töltéseit felvonóhidak kötötték össze, ezeket pedig a benszülöttek vagy felhúzták, vagy elégették.

Cortez magához vette a közös kincset. Tanúk jelenlétében tette, mintegy megnyugtatta az embereket, hogy semmit el nem rejt, s hogy csak annyit hoz magával, a mennyit az előrehaladás veszélyeztetése nélkül vihet.

Aztán még egyszer kitartásra buzdította seregét, s mihelyt a városban a zaj lecsendesedett, felnyitatta a palota hátsó kapuját, s elindult.

Bármily csendben haladtak is, a keskeny töltések csakhamar megteltek mexicóiakkal, s az éjszaka csendjét csataordítás, trombitaharsogás, dobpergés riasztotta el. A tó hátán száz meg száz csolnak kelt éjjeli útra, s megkezdődött az élet-halálharcz. Ennek a borzalma minden képzeletet fölülmúl.

Minden kő, minden nyíl talált, mert a spanyolok egy tömegben voltak, s így fegyvereiket sem használhatták eléggé. A hidat megrohanták a mexicóiak, s nem volt emberi ha-

talom, mely őket visszaszoríthatta volna. Sokan hullottak be a tóba, s hallatszott rémült kiál-

A hidat megrohanták a mexicóiak.

tásuk, halálos vergődésük, a mint a hullámokkal küzdöttek.

A híd felfordult, s megint egy rakás spanyol

meg indián hullott egyszerre a vízbe, még ott is folyt tovább a küzdelem. A kik szerencsésen átvágták magukat a mexicóiak tömött sorain, azok futásnak eredtek, nyomukban az ordító mexicóiak.

Minden rend felbomlott, senki sem törődött azzal, hogy mit csinál a társa, miként menekül meg, vagy összeroskad sebében, s a rajta keresztül száguldók összetapossák.

Milyen vad lármát csaptak a diadalmas benszülöttek! Pokoli trombitaharsogás hirdette Mexicó lakosainak, hogy a teulokat kiűzték, hogy Huitzilopochtli mégis megsegítette az ő népét.

Cortez a megmenekültek között volt. Az óriási vereség és veszteség könyeket csalt a szemébe, de szive nemes haragtól gerjedezt s kezét az ég felé nyujtva, esküt esküvék:

— Nem halok meg addig, míg Mexicót meg nem alázom!...

Ezt mondá Cortez, de alig volt körülötte ember, a ki komolyan vette volna, a ki arra gondolt volna, hogy valaha be is fogja váltani.

TIZENHETEDIK FEJEZET.

Cortez újra talpra állítja seregét.

Abból az ezernégyszáz katonából, a kikkel Cortez másodszor visszament Mexicóba, hogy Alvaradónak segítséget vigyen, mindössze négyszáz menekült meg, de azok is szörnyen szárandó állapotban voltak. Sebektől borítva, napokig feküdtek a tascallaiaknál, a kik Cortezt most is azzal a régi tisztelettel és vendégbarátsággal fogadták, mint akkor, mikor győzedelmeskedett felettük.

Narvaez volt katonái minél előbb Cubában szerettek volna lenni, mert a kiállott sok nyomorúság, a haláltól való félelem elég hamar eloltotta kebelükben a kincs szomját.

Cortez atyailag bánt velök. Kissé megdorgálta azért, hogy a szenvedés olyan hamar megtörte őket, biztatta a kecsegtető jövővel, de az elégedetlenek rázták a fejüket:

— Nekünk az olyan dicsőségből, melyet

ilyen fajta szenvedésekkel váltunk meg, nem kell többé, vezér. Ezernégyszáz emberrel nem tudtál a mexicóiak ellenében boldogulni, ugyan mit akarnál négyszáz elgyengült katonával? . . .

— Megakarom és megfogom hódítani Mexicót! — felelé önérzettel Cortez.

Ezek a büszke szavak bezzeg tetszettek a Cortez régi katonáinak. Lelkesedve kiálták:

— Éljen a vezér! Élünk-halunk vele és érette. . . .

A csüggeteg szívűek megszégyenülve hallgattak el; egyebet nem tehettek, mert a Cubába való visszatérésnek olyan akadályai voltak, melyeket legyőzni nem tudtak a maguk erejéből.

Vajjon miben bizakodhatott Cortez, hogy olyan makacsul megmaradt szándékánál? Láta, hogy Narvaez emberei csak kényszerűségből követik őt, látta, hogy az ő régi katonáinak a száma erősen megapadt; sem Vera-Cruzból, sem Cubából tekintélyesebb számú segédcsapatot nem várhatott, és mégis bízott abban, hogy Mexicót meg fogja hódítani. Saját törhetetlen lelkéből merítette a reményt, s a mexicóiak rendszertelen harczolására számított. Az efféle felbujtogatott nagy tömeget, melynek ereje csak számában, de nem er-

kölcsi bátorságában van: nem lesz nehéz legyőzni.

Bevonta a vera-cruzi őrség egészséges katonáit a táborba, s miután törődött emberei annyira-mennyire magukhoz tértek, a tlascallaiak kazikáit összegyűjtötte, s kérte őket, hogy szállítsanak neki tizenhárom hajó építésére elegendő fát, mert készül Mexicó ellen.

Nosza megörvendettek a kazikák, s nyomban ezer tlascallait indítottak útnak, hogy a hajók építéséhez szükséges anyagról gondoskodjanak. Egyúttal segítségét kérték a szomszéd Tepeakak tartomány lakói ellen, a kik a mexicóiakhoz pártolva, folyton nyugtalanították Tlascallát, mint az idegenek hű szövetségeseit.

Cortez egy napig sem késlekedett, rögtön követeket küldött Tepeakakba, s felszólította a lakosokat, hogy adják meg magukat s éljenek jó barátságban a tlascallaiakkal.

A felelet, melylyel a tepeakakiak Cortez követeit haza kergették, gögös fenyegetés volt. Cortez elindult négyszáz spanyol katonával és négyezer tlascallaival. A szerencse újra visszazegődött Cortez fegyveréhez, a spanyolok vítéül harczoltak, a tlascallaiak is emberül megállották a sarat, s Cortez fényes diadalt ar-

tott. Az újra meghódított tartományban Cortez várost alapított, melynek *Villa de Segura della Fronteria* nevet adott. Itt táborozott seregével, mely napról-napra szaporodott.

Ezalatt Lopez Márton gyorsan dolgoztatott ügyes ácsaival a hajókon, s Cortez érczhegyű dárdákat készíttetett az indiánusokkal, a kik hova-tovább hivebbek és ragaszkodóbbak lettek hozzá, mert látták vitézségét, magasztalták erejét és igazságosságát.

Cubából is időközben négy hajó érkezett, Velazquez küldött Narvaeznek puskaport, fegyvert, lovat és újabb segédcsapatot. Cortez a hadikészletet lefoglalta, s a katonákat seregébe sorozta. Majd két hajót szerelt fel, s egyik hű emberét elküldötte Jamaicába, hogy vásároljon lovakat, szegődtessen katonákat. Ezeket a hajókon küldötte vissza a Cubába kivánczoló spanyolokat, a kiket eddig is csak a kényszerűség tartott a táborban.

— Menjetek haza, — mondá nekik, — az olyan katonákban, kiket erővel kell harcba vinni, köszönet nincsen. Azt akarom, hogy a kik itt maradnak mellettem, többre becsüljék a dicsőséges halált, mint a nyomorúságos életet.

Bámulatos tevékenységet fejtett ki ez az ember. Éjjel-nappal dolgozott, az indián kato-

nákat tanította a harczolás mesterségében, fegyelemhez szoktatta; az új hajók felszereléséről gondoskodott, a vera-cruzi őrséget szemmel tartotta, s tele volt reménykedéssel. Egy

Tanította a harczolás mesterségében.

maga lelket öntött az egész seregbe. Ha valami áldatlan viszálykodás támadt a seregben, azt okkal-móddal kiegyenlítette, s ritkán nyúlt szigorúbb eszközökhöz, mert tudta, hogy az erőszak újabb erőszakot szül, a seregben pedig egyetértésnek kell uralkodnia.

Néhány nappal utóbb négy hajó érkezett Spanyolországból Vera-Cruzba. Ismét kétszáz spanyol katonával, nyolczvan lóval gyarapodott Cortez serege, kardokat, puskákat és lőport is eleget hoztak. Most már nyugodt lélekkel nézhetett elébe a hadjáratnak, melyet Mexico ellen tervezett. A szövetséges indiánok csapatait is belé számítva, csaknem huszonötezer emberből állott a serege, száz lovas katonája, hatvan puskával felfegyverkezett embere és számos ijjasa volt.

S mindez négyszáz egyöngült spanyol víztéből lett aránylag rövid idő alatt.

Három hadosztályt csinált belőlük, s legvitézebb kapitányait állította az élükre: Alvaradot, Oli Kristófot és a rettenthetetlen Sandovalt. És elindult Mexicó ellen.

TIZENNYOLCZADIK FEJEZET.

Cortez elfoglalja Mexicót.

Montecuzuma gyászos halála óta már a második fejedelem került Mexicó trónjára. Az új fejedelem Montecuzumának az unokaöcscse, Quauhtemoctzin volt, vitéz és elszánt indiánus, a ki az országát nemcsak rendben tartotta, hanem erélyesen fogott hozzá a hadikészülődésekhez is. Ismerte ő Cortez bátorságát, tudta, hogy a teulok, bár jóval kevesebben vannak, félelmesebbek, mint bármely más ellenség. Nagy megdöbbenéssel hallotta, hogy Cortez újra nagy sereggel közeledik Mexicóhoz, s az indiánusok felett aratott több rendbeli diadala, a mexicói főhatóság alatt levő Tepeakak és Tezcuco meghódítása félelemmel töltötte el. Mindig eszébe jutott az a régi jóslat, mely a spanyol jövevényeket, az arany sisakos népet jelölte ki Mexicó urainak.

A papok váltig biztatták, s újabb csodaláto-

másokkal igyekeztek őt fellelkesíteni. Azt mondták, Huitzlopochtli csak a jámbor Montecuzumát hagyta el, a mért önkényt a teulok kezébe adta magát.

Mexicóba csaknem naponkint jöttek az ország különböző helységeiből követek a kazikáktól:

— A teulok Tezcucoban vannak. Mindenki alázatosan, kegyelmet esdve járul a teul vezér elé s igéri, hogy az egész népével támogatni fogja ellened.

— Uram, a challóiak Cortezt hívták segítségül a mexicóiak ellen, s az idegen sereg kiszorította onnan kazikáidat. Sokan hulltak el, pedig Huitzlopochtli megígérte a papoknak, hogy több gyalázat nem éri a mexicóiakat.

— Uram, vitorlás hajókat láttunk a tezcucói öbölben: nagy és erős hajók, tízszer akkora, mint a mi csolnakjaink!

És ezek a hírek mind fenyegetők voltak. A mexicói fejedelem sokszor tanácskozott a hercegekkel, a városok kazikáival, a papokkal, s valahányszor biztatták őt, mindannyiszor fájdalomosan kiáltott fel:

— Csak azt az arany sisakot ne láttuk volna. Az öli meg a mexicóiakat. Huitzlopochtli nem hazudhat . . . nem hazudhat.

Cortez Tezcucóból követet küldött Mexicó urához, hogy békés megadásra szólítsa fel. Így szólott a követ:

— Hallgass a jóakaró figyelmeztetésre, oh császár! Téged szeret és becsül Cortez, a spanyol vezér, a mint hogy becsülte és szerette nagybátyádat, a nemes Montecuzumát. A keresztények mindenható Istene, a ki előtt porba hulltak a világ minden tájékán a bálványkövek, azt akarja, hogy Mexicó meghódoljon Károly császárnak. Ez ellen sem néped, sem papjaid, sem isteneitek nem tudnak megóvni. Add meg magad, míg szép szerével teheted, mert a harcz borzalmas lesz és fővárosod utczái megtelnek bűzhödtt hullákkal, országodat erővel veszik el a spanyolok, s akkor még Cortez hatalma sem véd meg attól, hogy gyalázatos halállal bűnhődjél.

A mexicói fejedelem visszautasította a békés meghódolást.

Ekkor már Mexicó területén voltak a spanyolok. Az ellenség mindenütt útjokat állta, mert nem akarták a fővárosba semmi áron beengedni. Harczi üvöltés reszkedtette meg a levegőt, nyilak süvöltöttek, repülő parittyakövek zúgtak, puskák ropogtak, s a föld rengett a lovak patkóinak dobogásától.

Ha az egyik sereget nagy nehezen visszaszorította Cortez, jött helyébe más, még nagyobb, mely ádáz dühvel rohant a spanyolokra. Hullák nagy tömege hevert az úton, s a szó igaz értelmében eltorlaszolta azt.

De Cortezt feltartóztatni nem lehetett. Folyton előre haladt, egyik sereget a másik után semmisítette meg, s közeledett a fővároshoz. Midőn látta, hogy a Mexicóba vezető töltések tele vannak indiánusokkal, s hogy ezen az ember-gáton áttörni lehetetlen, hajóra ültette a spanyolokat, s így támadta meg a harczy láztól égő várost.

Három hadosztálya három oldalról rohanta meg.

A mexicóiak a part mentén sorakoztak, a házak ablakaiból szórták a gyilkos nyilakat, köveket, csolnakok lepték el a tó hátát, a nagy templomdombról pokoli lármával biztatták a papok a népet, hogy ne féljen, mert Huitzlopochtli megvédi a teulok ellen.

Irtózatos küzdelem volt szárazon és vízen. Minden talpalatnyi földet nagy véráldozaton kellett megvenniök. A hosszúra nyúló ostrom minden borzalmát leírni nem lehet. Három teljes hónapig tartott Mexicó ostroma. A spanyol katonáknak látniok kellett, a mint tár-

saikat, a kik a mexicóiak kezébe élve kerültek, a főtemplom áldozó-köveinél, mint a barmokat, lemészárolták és húsaikat felfalták; éhezniök és szomjazniok kellett néha egy-két napig, mert az élelmi-szerek kifogytak; kora hajnaltól késő estig harcolniok kellett utcáról-utczára, háztól-házig előre törniök, holott szennyes, vérrel bemocskolt ruhájú indiánok üvöltve, fenyegetve rohantak rájuk. Hányszor elcsüggedtek, hányszor akarták abban hagyni az ostromot, de ott állott Cortez ércz-akarátának fegyverével, személyes bátorságának éltető példájával — s hátrálni nem mert senki.

Cortez a főtemplom-tért hatalmába kerítette, a templom lapos tetején állva nézte, mint hatolnak előbbre spanyoljai, látta a hullákkal borított házak előcsarnokait, hallotta a kétségbeesett kiáltást, s tudta, hogy nemsokára az övé lesz a város, a várossal együtt az egész ország.

Quauhtemoctzin, a mexicói fejedelem, látta, hogy most már nincsen segítség, a teulokat legyőzni nem lehet. Palotája köré számos csolnakot gyűjtött, udvari kíséretével, családjával, hamarjában összeszedett kincseivel e csolnakokba szállott s el akart menekülni, hogy legalább életét megmenthesse.

Az egyik spanyol hajó kapitánya észrevette a menekülőket, s nyomban elébe került gyors vitorláival a csolnakoknak.

— Megálljatok, halál fia, a ki nem engedelmeskedik!

A mexicóiak nem hallgattak szavára, s elővették ijjaikat, hogy lőjenek. A spanyol kapitány jelt adott a puskásoknak, hogy vegyék célba a királyt.

Ebben a válságos pillanatban Quauhtemoczin intett kezével, a csolnak orrához lépett s így szólt:

— Ne bánts minket, teul ember! Mexicó meghódol Corteznek, s én is, mint fejedelem, az ő jóakaratótól várom a magam, családom és rokonaim számára a kegyelmet.

Így hódolt meg az ország Corteznek és a spanyoloknak. Az óriási főváros romhalmaz volt, a csatornákban, a házak előtt tömérdek hulla hevert immár hetek-hónapok óta. Undok bűz terjedt szét a városban s a dögletes pára veszedelmes betegséget terjesztett az élők között is.

A spanyolok mohó vágygyal keresték a kincseket, de reményeikben nagyon csalatkoztak. Cortez a hullákat eltakarította, az ország különböző részeiből Mexicóba sereglett indiá-

nusoknak megengedte, hogy hazatérjenek, s hozzá fogott a város újjáépítéséhez és benépesítéséhez.

Mexicó lakóinak több mint két harmada hullott el az iszonyú ostromban; a bálványok városa idővel keresztény várossá lett, buzgó hittérítők jöttek Spanyolországból, s a béketűrő benszülöttek lassankint leszoktak az undok bálványimádásról.

Cortezt a spanyol király kinevezte Mexicó királyi helytartójává, Európában magasztalták a nevét, de mint rendszeren történni szokott, a hála helyett csakhamar hálátlanság lőn az érdem jutalma: Cortezt bevádolták ellenségei, s a spanyol király megfosztotta őt tisztétől, mást küldött helyébe.

Mexicó meghódítója visszatért Spanyolországba, rövid ideig élvezte a dicsőséget, grófi rangra emelték őt, de soha többé nem jutott a király kegyébe, mert az udvarnál sokkal több volt az irigye és rosszakarója, mint a barátja.

Az indiánusok voltak a legháladatosabbak, mert nevét tisztelettel emlegették mindig.

Csontjai ott porladtak el a cojohuancai kolostor templomában, melyet ő alapított. Spanyolországból elvitték hült tetemét Új-Spanyol-

országba, arra a földre, melyet ő szerzett meg hazájának.

★

Hű és vitéz katonái közül kevesen jutottak vissza hazájukba, s azok is nagyobbrészt szegény sorsban haltak meg. Új-Spanyolország kincsén azok osztoztak meg, a kik soha egy csepp vért sem hullattak érte.

A TERMÉSZET KÖRÉBŐL.

NÉPSZERŰ OLVASMÁNYOK A NAGY KÖZÖNSÉG, A SERDÜLŐ
IFJUSÁG ÉS NŐI OLVASÓK SZÁMÁRA.

KÖZLI

GRÓSZ LAJOS.

HATVANNYOLCZ KÉPPEL.

Ara füzve 2 frt 40 kr., díszkötésben 3 frt.

TARTALOM:

1. Dr. Lendl Adolf. Temetés a szabadban.	természettudományok kezdetéről.
2. Sajó Károly. A méhek és darázsok fulánkja.	14. Ö A tömegvonzásról.
3. Jablonovszky József. A bogárság tanyáiról.	15. Dr. Kövesligethy Radó. Egy üstökös története.
4. Grósz Lajos. A madarak életéből.	16. Dr. Kövesligethy Radó. A színkép-elemzésről.
5. Sajó Károly. A kártékony bogárságról.	17. Dr. Klug Nándor. Az emberi test hőmérsékletéről.
6. Dr. Mágócsy-Dietz Sándor. A virágáalom.	18. Dr. Donath Gyula. Idegrendszerünkről.
7. Grósz Lajos. A gyümölcs fejlődése.	19. Dr. Hőgyes Endre. A veszettségről és orvoslásáról.
8. Dr. Mágócsy-Dietz Sándor. Hol élnek a növények?	20. Dr. Hutyra Ferencz. A legkisebb élő lényekről.
9. Grósz Lajos. Az éj királynője (Viktoria regia).	21. Dr. Grósz Sándor. Fogainkról és azok ápolásáról.
10. Dr. Schmidt Sándor. Kirándulás egy homokszem körül.	22. Dr. . . Bőrünkről és ápolásáról.
11. Dr. Z. S. Egy lap földünk életéből.	23. Korányi Gyula. Csevegés a fellegekről.
12. Dr. Ilosvay Lajos. Az elemekről.	24. Sajó Károly. Alapítsunk homoki parkokat.
13. Dr. König Gyula. Egy lap a	

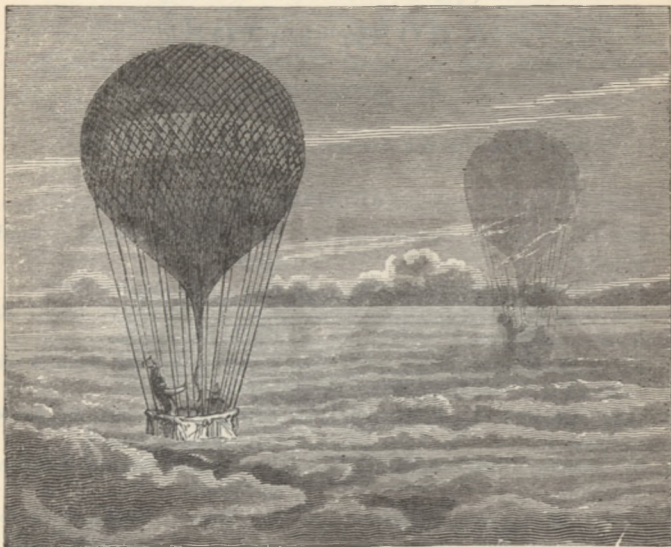
Ritka eset, hogy természettudományunk első emberei egyesüljenek egy ifjusági könyv létrehozásában. Ilyen munka gyümölcse a fenti könyv, mely a legjobbat nyújtja a legelőkelőbb tollakból, mint azt egy pillantás a tartalomjegyzékre legott igazolja.

A Franklin-Társulat kiadásában Budapesten megjelent

A MI AZ EMBERT KÖRNYÉKEZI.

OLVASMÁNYOK A TERMÉSZET VILÁGÁBÓL

A MŰVELT KÖZÖNSÉG ÉS AZ IFJUSÁG SZÁMÁRA.

Dr. Berlin munkája nyomán a hazai viszonyokhoz alkalmazva irták többen.

SZERKESZTETTE

HOITSY PÁL.

SZÁZNEGYVENHÉT ÁBRÁVAL.

Ára vászonkötésben 3 frt.

Kiválóan alkalmas iskolai könyvtáraknak és vizsgálati juttalomkönyvül.

Olvasmányok a középiskolai ifjuság számára.

- Asbóth János. A Zaharától az Arabáig.** Utazás Egyiptomban és Palesztinában. Vászonnkötésben 2 frt 40 kr.
-
- Brassey Lady. Utazás a «Napsugáron».** Az angol eredetiből átdolgozta Dr. Öreg János. 36 képpel. Vászonnkötésben 2 frt 40 kr.
-
- Cottin, Mme. A szibériai száműzöttek.** Franzeziából fordította György Aladárné 80 kr.
-
- Cox György. A mythologia kézikönyve.** Angolból fordította és a finn mythológiával bővítette dr. Simonyi Zsigmond. Második bővített kiadás 1 frt. Vászonna kötve 1 frt 50 kr.
-
- **Görög regék.** Angolból fordította Komáromy Lajos tanár. Második javított kiadás. 90 nagyrészt eredeti képpel 3 frt. Kötve 3 frt 50 kr.
-
- Csengeri és Pasteiner. Görög földön.** Emlékkönyv a magyar tanárok 1893-ik évi tanulmányutjáról 2 frt 80. Kötve 3 frt 60 kr.
-
- Durny Victor. Világtörténelem.** Atdolgozta dr. Ballagi Aladár. Vászonna kötve 3 frt.
-
- Defoe Dániel. Robinson Crusóé élete és viszontagságai.** Hetedik kiadás. Atdolgozta Gaal Mózes. Paget Walter 120 rajzával. 1 frt 80 kr. Diszkrétésben 2 frt 40 kr. Diszkiadás kötve 4 frt.
-
- De Gerando Antonina. Pali gyermeksege és ifjusága.** 1 frt. Diszkrétésben 1 frt 40 kr. Diszkiadás kötve 4 frt.
-
- De Gerando Attila. Velenoze.** Számos illusztrációval. Diszkrétésben 1 frt 20 kr.
-
- Deli. Bácsi Jakab. Regényes történet a XVII. századbéli hajdúvilágból.** Számos képpel 1 frt 20 kr. Diszkrétésben 1 frt 80 kr.
-
- Gaal Mózes. Csontos Szigfrid és Berni Detre.** Két elbeszélés az Attila-mondakörből. 47 képpel. Diszkrétésben 1 frt.
Tartalom: I. Csontos Szigfrid a Nibelungok hőse. — A Nibelungok veszedelme Etele király udvarában. — II. Berni Detre az Amelungok hőse.
-
- **Peru elfoglalása és az Inkák pusztulása.** Sok képpel 20 kr.
-
- **Kard és lant hőse.** Regényes történet a magyar ifjuság számára. Színes vászonnkötésben 2 frt.
-
- Grósz Lajos. A természet köréből,** népszerű olvasmányok a serdülő ifjuság és női olvasók számára. 68 képpel 2 frt 40. Kötve 3 frt.
-
- Hanusz István. Az állatok világából.** 92 szép képpel. Kötve 1 fr. 20 kr. Diszkrétésben 1 frt 60 kr.
-
- Hevesi Lajos. Jelky András bajai fiu rendkívüli kalandjai** ötödfé. világrészben. Negyedik kiadás. 74 képpel 2 frt 40. Diszkrétésben 3 frt.
-
- Hoitsy Pál. A mi az embert környékezi.** Olvasmányok a természetvilágból a művelt közönség s az ifjuság számára. Dr. Berlin munkája nyomán a hazai viszonyokhoz alkalmazva írták többen. 147 ábrával. Vászonnkötésben 3 frt.
-
- **A nagy természet s a kicsiny ember.** Népszerű természettud. értekezések. Vászonnkötésben 1 frt 40 kr.

- Jakab Ödön. A két imposztr.** Elbeszélés az ifjúság számára. Neogrády Antal rajzaival 1 frt. Kötve 2 frt.
- Jokai Mór. Kis dekameron.** Válogatott beszélek a serdülő ifjúság számára kiszemelve s itt-ott módosítva. 4. kiadás. Neogrády Antal rajzaival 2 frt. Kötve 3 frt.
- Jókai Mór. A magyar nemzet története.** Regényes rajzokban. Első kötet. 5 képes kiadás. 2 frt 50 kr. Vászomban kötve 3 frt 50 kr. Második kötet 2 frt. Vászomban kötve 3 frt. Harmadik kötet. (Vége) 2 frt. Vászomban kötve 3 frt.
- Kane a sarkutazó.** Dr. Kane E. K. műve után. Bevezetéssel ellátva. Vászomban kötve 1 frt 60 kr.
- Kisfaludy Sándor összes regéi.** A költő arcképével. Vászomban kötve 1 frt 60 kr.
- Kölcsey Ferencz. Parainesis** és egyéb szónoki művei. Vászomban kötésben 60 kr.
- Magyar közmondások gyűjteménye.** Különös tekintettel az életbölcseiségre és nevelésre. (Több mint 6000 közmondás.) Rendszerbe foglalta *Almásy János*. Vászomban kötésben 1 frt 40 kr.
- Laurie A. Diák-élet Angolországban.** Ford. Hegedüs P. 25 képpel 1 frt 80 kr. Vászomban kötésben 2 frt 60 kr.
- Legonvé Ernest. Az olvasás művészete.** Fordította *Feleki József* 1 frt. Vászomban kötésben 1 frt 50 kr.
- Nordenskiöld Adolf Erik br. Ázsia és Európa körülhajózása a Végán.** Átdolgozta *Varga Ottó* tanár. Képekkel és térképekkel. Vászomban kötésben 2 frt.
- Petőfi-reliquiák.** 1841–1849. Gyűjtötte *Halasi Aladár*. 80 kr.
- Petőfi újabb reliquiái.** 1838–1849. Gyűjtötte *Baróti Lajos*. 80 kr.
- Przeválszkij Mikhájloviics Nikoláj. Zájzánból Khámin át Tibetbe** és a sárgafolyó forrásvidékére. Harmadik utja Közép-Ázsiába. Oroszból átdolgozta *Csopey László*. A szövegbe nyomott képekkel. Vászomban kötésben 3 frt 60 kr.
- Schiller Frigyes. A harminozéves háboru története.** Fordította *Torhos Istvan*. Címképes kiadás. 2 frt. Diszkontésben 3 frt.
- Sebestyén Gyula. Az Árpádok története.** 1 frt 50 kr.
- Serpa Pinto utazása Afrikán keresztül az Atlanti Oczeántól az indiai Oczeánig.** Átdolgozta Dr. *Brózik Károly* tanár. Képekkel. Vászomban kötésben 2 frt.
- Szitnyay Elek. Levelek egy tanuló ifjúhoz.** 1 frt. Vászomban kötésben 1 frt 40 kr.
- **Tanulmányok.** A magy. ifjúság és a művelt közönség számára. 1 frt. Vászomban kötésben 1 frt 40 kr.
- Toocsek Helén. A bujdosó fla.** Az érettebb ifjúság számára. Füzve 60 kr. Diszkontésben 1 frt.
- Varga Ottó. Magyarország története.** Koszorozott pályamű. 226 képpel 7 frt. Kötve 8 frt.
- Vámbery Ármin. Indiai tündérmesék.** Érdekes olvasókönyv az érettebb ifjúság számára. Harmadik kiadás. Vászomban kötve 2 frt 40 kr.
- Vértesi Arnold. A felkelő nap országa.** Regényes utazás Japánban. Sok képpel. Vászomban kötve 2 frt.
- Vörösmarty. Zalán futása.** Tíz énekben. Gyulay László által rajzolt 12 képpel. Diszkontésben 1 frt 60 kr.

OSZK

OSZK